

INTERDISCIPLINAIR SLUITSTUK

Tussen burgerschap en AZC

Nassim Kajouane
Melle Sturing
Janneman Mouton

Tussen burgerschap en AZC

Een onderzoek naar participatiemogelijkheden voor statushouders in Nederland

Bestuurs- en Organiseringswetenschappen: Nassim Kajouane, 5867894

Vakreferent: Dr. Sebastiaan Steenman

Culturele Antropologie: Melle Sturing, 5735971

Vakreferent: Dr. Martijn Oosterbaan

Algemene Sociale Wetenschappen: Janneman Mouton, 5578620

Vakreferent: Drs. Gerrit-Bartus Dielissen

Voorwoord

Voor u ligt een interdisciplinair onderzoek naar de mogelijkheden tot maatschappelijke participatie onder statushouders. Dit onderzoek is tot stand gekomen binnen het interdisciplinaire sluitstuk van Liberal Arts and Sciences. Tijdens de eerste plenaire bijeenkomst werd snel duidelijk dat samenwerking tussen deze drie disciplines (Bestuurs- en Organisationswetenschappen, Culturele Antropologie en Algemene Sociale Wetenschappen) wel zou moeten goedkomen. Later, bij het samenbrengen van de drie disciplines bleek overeenstemming vinden over het te onderzoeken onderwerp nog een uitdaging. Verschillende onderzoeksonderwerpen passeerden de revue. Na het eerste onderwerp, racisme in het Amerikaanse strafrecht, zijn we echter ergens anders uitgekomen. Om een meer deskundig antwoord te kunnen geven over het onderwerp is er gekeken naar een sociaal maatschappelijk probleem in Nederland.

Uiteindelijk bleek maatschappelijke participatie onder statushouders een onderwerp waar elk van de drie disciplines iets over kan vertellen, maar de combinatie van de disciplines het beste verhaal vertelde. Iets zinnigs vanuit een discipline over een sociaal maatschappelijk probleem kunnen zeggen is één ding, disciplines samenbrengen is een tweede. Weken van samenwerking en weken van persoonlijke worstelingen met betrekking tot de scriptie wisselden elkaar af. Voor de moeilijkheden die werden ondervonden, zowel persoonlijk als in groepsverband, konden wij ten alle tijden terecht bij onze begeleidster binnen Liberal Arts and Sciences. Hiervoor willen wij Roosmarijn van Woerden bedanken. Naast onze groepsbegeleidster hebben wij ieder advies gekregen van vakreferenten, ook hen willen we bedanken. Ondanks de moeilijkheden die wij hebben ondervonden zijn wij tamelijk tevreden met het eindresultaat. Hopelijk beleeft u veel plezier aan het lezen van dit onderzoek en hopelijk doet u nieuwe inzichten op, dat deden wij in ieder geval wel.

Melle, Nassim en Janneman.

Inhoud

Tussen burgerschap en AZC	3
Een onderzoek naar participatiemogelijkheden voor statushouders in Nederland ..	3
Voorwoord	5
1. Inleiding.....	9
2. Hoofdstuk Bestuurs- en Organiseringswetenschappen.....	16
2.1 Inleiding.....	16
2.2 Netwerkanalyse: de organisaties rondom de statushouder en arbeidsparticipatie.....	19
2.3 Theoretisch Kader	22
2.4 Juridisch Kader rondom arbeidsparticipatie voor statushouders.....	25
2.5 Uiteenzetting van het arbeidsparticipatie beleid.....	25
2.6 Analyse	29
2.7 Conclusie disciplinair hoofdstuk.....	34
3. Hoofdstuk Culturele Antropologie	36
3.1 Inleiding.....	36
3.2 Theoretisch Kader	37
3.3 Ervaringen van <i>Displacement</i>	39
3.4 <i>Cultural activities, Sense of identity</i> en <i>Sense of Belonging</i>	42
3.5 Conclusie	46
4. Hoofdstuk Algemene Sociale Wetenschappen	49
4.1 Inleiding.....	49
4.2 Cijfers en Relevantie.....	51
4.3 Pre-migratie.....	56
4.4 Post-migratie	58
4.5 <i>Displacement</i> en <i>Sense of Belonging</i>	58
4.6 Conclusie	60
4.7 Reflectie.....	61
5. Hoofdstuk Integratie.....	62

5.1 Inleiding.....	62
5.2 Disciplinaire inzichten	62
5.3 Conflicten en overeenkomsten binnen de disciplinaire inzichten en de oplossingen van Repko	64
5.4 <i>A more comprehensive understanding en conclusie</i>	69
5.5 Conclusie	77
6. Reflectie over de implicaties bij ons onderzoek.....	78
7. Literatuur.....	81
7.1 Bibliografie Inleiding.....	81
7.2 Bibliografie Bestuurs- en Organisationswetenschappen	82
7.3 Bibliografie Algemene Sociale Wetenschappen.....	85
7.4 Bibliografie Culturele Antropologie	86
7.5 Bibliografie Integratie.....	87

1. Inleiding

‘Inburgering is geen productie proces en dé statushouder bestaat niet.’ (Binnenlandsbestuur, 2019)

De bovenstaande uitspraak illustreert een aantal belangrijke facetten van de probleemstelling, die in dit onderzoek geanalyseerd zal worden. Het is een reactie op het huidige opvang en integratiebeleid rondom statushouders in Nederland. De notie dat *‘dé statushouder’* niet bestaat, impliceert dat in het huidige beleid voor de statushouder er een beleid is ontstaan, wat essentialistisch van aard is, waardoor het nog te vaak niet genoeg aansluit bij de specifieke omstandigheden bij individuele statushouders. Hoewel er een driedeling is gemaakt - jong en talentvol, laagopgeleid/analfabeet en de middengroep- ligt de focus nog steeds op het zo snel mogelijk aan het werk te zien krijgen van de statushouder (Binnenlands bestuur, 2019). De statushouder wordt niet vanuit het individu benaderd maar wordt nu opgedeeld in groepen waarin de mate van arbeidsparticipatie centraal ligt. Zo wordt er bijvoorbeeld geen rekening gehouden met de individuele achtergrond van de ‘statushouder’ (Binnenlands bestuur, 2019 ; ACVZ, 2013). De ‘statushouder’ is divers van aard, waarbij men in socio-culturele en religieuze achtergrond een breed scala aan verschillende statushouders treft (WRR, 2015). Bovendien verschillen statushouders onderling in (negatieve) ervaringen omtrent het land van herkomst. Dit is problematisch, omdat hoewel de huidige vluchtelingenstroom is afgenomen, de diversiteit binnen de vluchtelingenstroom van vandaag en in de toekomst steeds meer divers wordt (WRR, 2015). De diversiteit onder de statushouders zorgt voor verdere aanpassingen in het beleid omtrent opvang en integratie om zo de maximale functionaliteit te behouden (WRR, 2015). De diversiteit van de statushouders leidt tot meer diversiteit binnen de Nederlandse samenleving. Het is volgens ons daarom van belang om ook als samenleving een positieve invulling te geven aan deze diversiteit, opdat de interactie tussen diverse groepen op een positieve manier verloopt. Een veelgehoorde assumptie hierbij is de roep van politici tot statushouders om zich zo goed mogelijk aan te passen aan de Nederlandse samenleving, waarbij er wordt verwacht dat de statushouder zowel op economisch vlak in de vorm van betaalde arbeid als op sociaal-cultureel vlak in de interactie tussen verschillende groepen in Nederland deelneemt (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid,

2019). Sterker nog, dit is in diverse wetgeving vastgesteld, zoals in de Participatiewet, de Wet arbeid Vreemdelingen, de Wet COA en de Regeling verstrekkingen asielzoekers en andere categorieën vreemdelingen (Wav, 2018 ; wet COA, 2015 ; Participatiewet, 2019, Rva, 2005). Deze wetten zullen overigens in een later stadium van dit onderzoek, in een van de disciplinaire hoofdstukken kort worden uiteengezet. Er bestaat dus een bepaald verwachtingspatroon vanuit de Nederlandse samenleving dat pleit voor het zo goed mogelijk ‘participeren’ van statushouders in de Nederlandse samenleving (Leerkes & Scholte, 2016 ; Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2019). Echter roept deze verwachting de vraag bij ons op in hoeverre het vanuit de maatschappij en de overheidsinstanties, waarmee de statushouder te maken krijgt, mogelijk wordt gemaakt voor de statushouder om adequaat te participeren in de samenleving op economisch en sociaal-cultureel niveau. Dit brengt ons tot de volgende hoofdvraag:

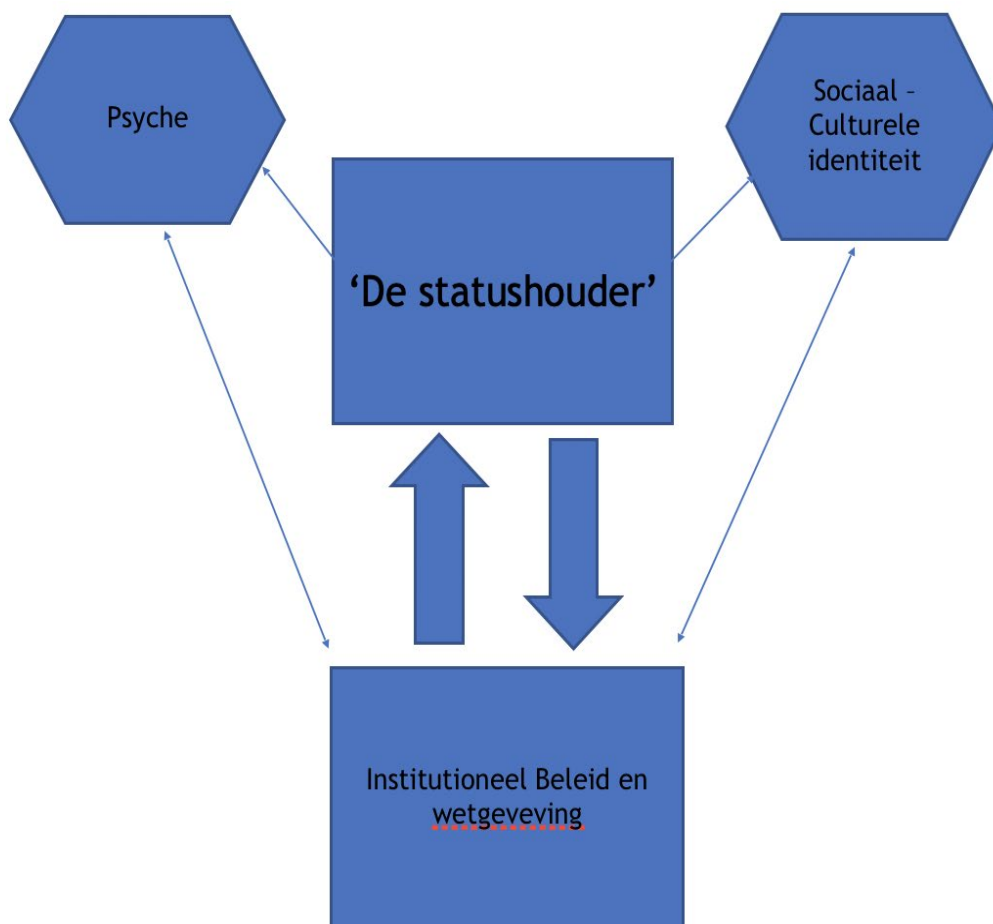
*‘Op welke manier functioneert het opvang en integratie beleid omtrent de AZC’s, in het creëren van **maatschappelijke participatie** mogelijkheden binnen de Nederlandse samenleving voor **statushouders?**’*

Er is hierbij een aantal aantekeningen nodig, om het voor de lezer duidelijk te maken wat er bedoelt wordt met woorden als ‘opvang en integratiebeleid’, ‘participeren’, ‘maatschappelijk’, ‘socio-cultureel/ economisch niveau’ en de ‘statushouder’. Allereerst bedoelen we met participeren het volgende, waarbij we een verbinding leggen met het economische en sociaal culturele niveau: Participeren is in dit onderzoek het meedoen van statushouders aan de arbeidsmarkt op een manier, die past bij hun ambities, werkervaring en/of opleidingsniveau. Een voorwaarde voor wat verstaan wordt onder de mogelijkheden tot deze participatie, is dat men niet alleen uitgaat van het uitgangspunt dat de statushouder zelf dient te participeren, maar dat de statushouder daarin dus ook voldoende wordt ondersteund. Daarbij is het bij participatie ook van belang dat ‘statushouder’ een voldoende bijdrage levert in sociaal opzicht, waarbij de norm is dat deze regelmatig actief zijn in de interactie tussen verschillende culturen in Nederland. We begrijpen dat dit nog steeds een ruime invulling kan krijgen, maar dit is dan ook een bewuste keuze omdat we menen dat onder sociale interactie veel geschaard kan worden en dat interactie in die zin verschillende invullingen kan

hebben. Het belangrijkste is ‘simpelweg’ dat de interactie tussen de statushouder en de Nederlandse samenleving, waarvan de statushouder vaak uiteindelijk ook onderdeel van wordt, voor zowel de statushouder als leden van de Nederlandse samenleving een positieve bijdrage heeft. We hebben omwille van de tijd en de grootte van het onderzoek, bij maatschappelijke participatie ‘slechts’ voornamelijk gekeken naar arbeidsmogelijkheden en mogelijkheden tot sociaal-culturele interactie. Natuurlijk bestrijkt dit niet alle voorwaarden voor volledige maatschappelijke participatie, gezien het feit dat men hierbij ook had kunnen kijken naar de mogelijkheden tot het leren van de Nederlandse taal en de Nederlandse normen en waarden, hetgeen een aanzienlijk onderdeel van het inburgeringsexamen vormt. Daarnaast is de beheersing van de Nederlandse taal een belangrijke voorwaarde voor de mogelijkheid tot arbeidsparticipatie en een zo goed mogelijke interculturele interactie. Dit zouden dan ook onderdelen van maatschappelijke participatie zijn, die in een mogelijk vervolgonderzoek interessant zijn om te bekijken. Beheersing van de taal zal wel incidenteel worden meegenomen in het gedeelte van ons onderzoek, dat zich focust op de arbeidsparticipatie mogelijkheden.

Bij de termen ‘maatschappelijk/maatschappij’ hanteren we een eenvoudige werkdefinitie: iedereen die woonachtig in Nederland is of in afwachting is voor definitief burgerschap in Nederland, valt onder de Nederlandse maatschappij. Hoewel wij claimen dat ‘**dé** statushouder’ niet bestaat, gebruiken wij deze definitie wel als werkdefinitie binnen dit onderzoek. ‘De statushouder’ is hierbij een asielzoeker, die een verblijfsvergunning voor beperkte tijd (5 jaar) heeft en in afwachting is tot volledige naturalisatie en daarmee volledig Nederlands burgerschap. Wel stappen we binnen deze definitie af van het essentialistisch perspectief van de statushouder waarbij we rekening houden met de diversiteit in etnische en culturele achtergronden van de verschillende statushouders. Onder het ‘opvang en integratiebeleid’ verstaan wij het opgestelde beleid vanuit de rijksoverheid en de daaraan verbonden departementen, wat gericht is op het verzorgen van de opvang van statushouders en het stimuleren van integratie en maatschappelijke participatie van statushouders. Ook kijken we hierbij naar de uitvoering van dit beleid door (semi) publieke organisaties. In een later deel van het onderzoek zal specifiekere worden ingegaan op hoe dit beleid wordt vormgegeven, welke actoren daarbij betrokken zijn en hoe het in de wetgeving is vastgelegd

Om te onderzoeken hoe het beleid omtrent opvang en integratie functioneert is het van belang om dit vanuit meerdere invalshoeken te bekijken. Zo zijn er binnen dit onderzoek meerdere disciplines van belang om de hoofdvraag te beantwoorden. Zo is economie een belangrijke discipline die inzicht kan geven in de economische participatie en die inzichten kan geven naar economische beperkingen en kwaliteiten binnen het beleid omtrent opvang en integratie. Daarnaast zou Psychologie een belangrijke discipline zijn in het in kaart brengen van de relatie van mentaal welzijn en maatschappelijke participatie. Binnen dit onderzoek hebben wij helaas niet de mogelijkheid gehad om vanuit een volledige economisch en (volledig) psychologisch perspectief te kunnen kijken naar de het functioneren van het beleid omtrent opvang en integratie. Wel hebben we een deel van de economische visie proberen terug te laten komen binnen de discipline Bestuur en Organisationswetenschappen. Daarnaast hebben we gebruik gemaakt van de Algemene Sociale Wetenschappen om het mentaal welzijn naar voren te brengen. Tenslotte zullen we gebruik maken van de discipline Culturele antropologie om de perspectieven van de statushouders in kaart te brengen. De keuze voor deze disciplines is gebaseerd op het feit dat de wisselwerking tussen het asielzoekersbeleid en de mens (statushouders, maar ook de uitvoerders van het beleid en de Nederlandse samenleving) vanuit sociaal-cultureel perspectief en vanuit het psychologisch perspectief. Beleid beïnvloedt mensen in hun gedrag, waarbij diverse culturele achtergronden verschil kunnen maken in de betekenisgeving bij het beleid. Daarnaast draagt de diversiteit in cultuur bij aan de manier waarop het beleid geïnterpreteerd wordt. Psychologische aspecten zoals processen die (mentaal) welzijn beïnvloeden zijn van constructief belang. Andersom moeten beleidsmakers rekening houden met de diverse culturele waarden in de samenleving en de psychologische aard van de mens, om het beleid gericht te maken en de kans op slagen te verbeteren. Deze wisselwerking hebben we in onderstaande figuur schematisch weergegeven.

Figuur 1. Schematische weergave van de interdisciplinaire aard in de wisselwerking tussen integratiebeleid en de statushouder.

De interdisciplinaire aard van de wisselwerking tussen beleid/wetgeving en de statushouder als mens laat zien dat men te maken heeft met een complex vraagstuk, wanneer we kijken naar de maatschappelijke participatie mogelijkheden voor statushouders.

Men kan dus niet vanuit alleen een beleidsmatig perspectief, een psychologisch perspectief of een cultureel perspectief kijken naar maatschappelijke participatie, de wisselwerking tussen het asielzoekersbeleid in Nederland en het (sociale) leven van de statushouder. Dat zou niet volstaan omdat, bijvoorbeeld, bij het louter kijken vanuit een beleidsmatig perspectief naar de participatiemogelijkheden voor statushouders, er meerdere perspectieven zouden ontbreken. Men zou de belevingswereld vanuit het (culturele) perspectief van de statushouder zelf over het hoofd

zou zien. Daarnaast zou men ook de individuele psychologische gesteldheid van de statushouder onvoldoende betrekken, waardoor een adequate analyse van de individuele mogelijkheid voor maatschappelijke participatie niet mogelijk is. Beleid heeft een wederkerige wisselwerking met dat gedeelte van de samenleving waar het beleid op gericht is. Het is dus nooit ‘eenrichtingsverkeer’ en daarom valt het nooit uit slechts één invalshoek te begrijpen.

Zoals eerder benoemd wordt er een interdisciplinaire aanpak gehanteerd van de disciplines Bestuur- en Organisationswetenschappen, Culturele Antropologie en Algemene Sociale Wetenschappen, die ieder vanuit hun perspectief inzichten kunnen toevoegen, waaruit overkoepelende inzichten geproduceerd kunnen worden met betrekking tot de hoofdvraag.

Vanuit **Bestuur- en Organisationswetenschappen** kunnen we een beter begrip krijgen op de totstandkoming en procedure van het asielzoekersbeleid in het specifiek, en het Nederlands/Europese immigranten beleid in het algemeen. Door te kijken naar de wetgeving omtrent het opvang en integratiebeleid en de samenwerking tussen diverse overheidsinstanties en semi-private instanties, krijgen we een goed beeld van de participatiemogelijkheden tot arbeid, zoals vastgelegd in de wetgeving en het beleid. Vanuit de bestuurskundige theorieën omtrent wat ‘goed’ beleid maakt, kunnen we vervolgens het asielzoekersbeleid met behulp van een bestuurskundig normenkader analyseren en eventueel bekritisieren. Vanuit hier kunnen wij mogelijk aanzet/advies geven tot verbetering. Dit gaan we doen door te kijken naar de volgende deelvraag: *Wat voor complexiteiten zitten er binnen het institutionele netwerk van actoren omtrent het arbeidsparticipatiebeleid voor statushouders in de Nederlandse samenleving?*

Door de **Culturele Antropologie** krijgen we beter zicht op de culturele verschillen en overeenkomsten tussen de statushouders en de Nederlandse samenleving. De kwalitatieve onderzoeksmethoden die gebruikt worden binnen de antropologie helpen bij het in kaart brengen van de ervaringen omtrent het leven binnen het AZC. De erkenning van deze culturele verschillen helpt mogelijk bij de verbetering van het asielzoekersbeleid om zo de integratie in de Nederlandse samenleving zo gemakkelijk mogelijk te maken. Daarnaast laat de culturele antropologie zien hoe culturele verschillen juist een positieve bijdrage kunnen leveren in maatschappelijke participatie op sociaal-cultureel niveau. Dit wordt gedaan aan de hand van de volgende deelvraag: *Welke rol spelen culturele*

activiteiten, georganiseerd door gemeenschapsinitiatieven, op de maatschappelijke participatie van statushouders in Nederland?

Vanuit de **algemene sociale wetenschappen** kunnen we onder andere kijken naar de psychologische en sociale processen die effect hebben op de mentale staat van statushouders. De inwerking van het overheidsbeleid op de alledaagse beleving van de statushouder wordt zo onderzocht, hierbij kan er gekeken worden naar sociale processen die hun weerslag hebben op de mentale gezondheid van de statushouder. Belemmeringen die hierdoor ontstaan omtrent hun mogelijkheden om te participeren in de Nederlandse samenleving komen zo aan het licht. Of ze mentaal in staat zijn om goed in de maatschappij te participeren, hangt af van factoren die binnen de sociale wetenschappen onderzocht worden. Dit heeft onder andere geleid tot de volgende deelvraag: *‘Wat is de rol van mentale gezondheid op de arbeidsparticipatie van statushouders?’*

Aan de hand van de drie deelvragen trachten wij een antwoord te geven op onze hoofdvraag en op deze wijze een uitbundige beschrijving over de functionaliteit van de opvang en integratie beleid omtrent AZC's in Nederland. Ook hopen wij de relatie tussen het huidige opvang en integratie beleid omtrent AZC's en maatschappelijke participatie van statushouders in kaart te brengen. Hiermee hopen wij een bijdrage te kunnen leveren in het in kaart brengen van mogelijke fricties omtrent proces van maatschappelijke participatie binnen het opvang en integratiebeleid, waarbij we vanuit de disciplinaire inzichten aanknopingspunten kunnen identificeren, waar vanuit toekomstige verbetering van het beleid mogelijk is.

2. Hoofdstuk Bestuurs- en Organisationswetenschappen

2.1 Inleiding

In dit gedeelte van ons interdisciplinaire onderzoek zal de focus gelegd worden op de institutionele kant van onze hoofdonderzoeksvraag. Ten behoeve van continuïteit zal de onderzoeksvraag opnieuw aangehaald worden:

‘Op welke manier functioneert het opvang en integratiebeleid omtrent de AZC’s, in het creëren van maatschappelijke participatie mogelijkheden binnen de Nederlandse samenleving voor statushouders?’

Zoals af te leiden aan de onderzoeksvraag zelf speelt *‘het beleid’* als te onderzoeken concept een centrale rol. ‘Het beleid’ is in de context van de opvang en procedurele verwerking van asielzoekers een complex samenspel van meerdere (institutionele) actoren op regionaal en nationaal niveau. In dit deelonderzoek zal er een beknopte netwerkanalyse gemaakt worden van de actoren omtrent het participatiebeleid voor statushouders, waarbij de focus gelegd zal worden op arbeidsparticipatie als zijnde een (belangrijke) vorm van economische participatie, hetgeen een van de twee componenten van maatschappelijke participatie is, zoals uitgelegd in de inleiding van het onderzoek.

Er is hierbij gekozen om te kijken naar een aantal (institutionele) actoren. Allereerst kijken we op het ‘hoogste’ niveau naar de rijksoverheid. We gaan gezien de tijd en opzet van dit onderzoek niet de gehele instantie uiteenzetten, maar vooral kijken naar de wetgeving voortkomend uit de regering en de Staten-Generaal en in het specifiek naar het gevolg van deze wetgeving voor arbeidsparticipatie voor statushouders. Daarnaast zullen we kijken naar de instanties die bestuurlijk ‘onder’ de rijksoverheid worden geplaatst, namelijk enerzijds het Departement van Justitie en Veiligheid als beleidsuitvoerende instantie en anderzijds de Nederlandse gemeenten, waarbij de VNG (Vereniging Nederlandse Gemeenten) als overkoepelend orgaan en belangenbehartiger voor de gemeenten dient ("De VNG: kerntaken | VNG", 2019). De gemeenten zijn sinds 2015 middels decentralisatie verantwoordelijk voor het sociale domein, waaronder ondersteuning en facilitering van arbeid valt, daarnaast zijn ze belast met het huisvestingstraject van statushouders en verdere inburgeringsbegeleiding ("Betrokken organisaties | www.coa.nl", 2019; Derksen & Schaap, 154, 2015). Hierbij kan ook de facilitering van arbeid voor statushouders meegerekend worden.

Vervolgens kijken we naar het Centraal Orgaan Opvang Asielzoekers (COA) als zelfstandig bestuursorgaan, dat wettelijk als ZBO in het leven is geroepen door het ministerie van J&V en samenwerkt met de gemeenten. Het COA is een instantie, die zich bezighoudt met de opvang van asielzoekers en hun begeleiding naar een ‘toekomst in Nederland’ (Wet COA, missie en visie | www.coa.nl", 2019). Het COA verkeert in een continue relatie met andere (overheids)instanties en is in haar eigen beleidsimplementatie afhankelijk van deze andere actoren. Ten slotte kijken we naar een zelfgekozen onafhankelijke organisatie, namelijk het UAF. Het UAF is een organisatie die zich focust op studenten en professionals onder vluchtelingen en hen begeleidt en adviseert op weg naar een passende arbeidscarrière (UAF, "Wat we doen", 2019).

Voor ons is het interessant om te kijken naar de wijze waarop de interactie tussen de hiervoor genoemde actoren de mogelijkheden tot arbeidsparticipatie onder statushouders beïnvloedt. Daarbij willen we met name focussen op de mogelijke complexiteiten die tot stand komen in de interorganisationele samenwerking. We willen ons hierbij in deze sectie focussen op arbeidsparticipatie als component van maatschappelijke participatie, omdat veel instanties en gemeenten erkennen hoe belangrijk arbeidsparticipatie is voor maatschappelijke toetreding in de Nederlandse samenleving (WRR, 2015, 31-36). De hierbij relevante deelvraag van dit onderdeel van het onderzoek luidt als volgt:

‘Wat voor complexiteiten zitten er binnen de institutionele samenwerking tussen actoren omtrent het arbeidsparticipatiebeleid voor statushouders in de Nederlandse samenleving?’

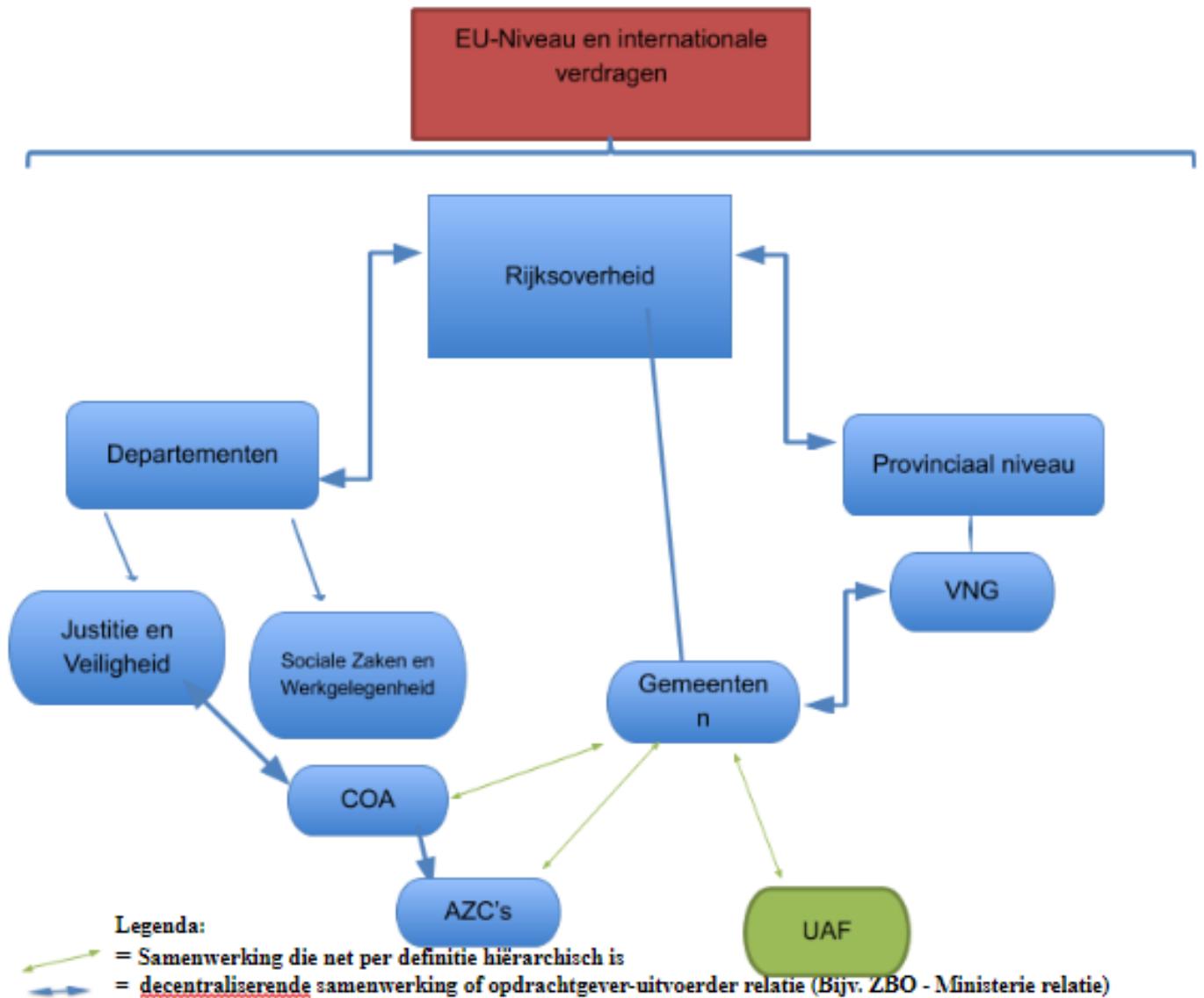
Bij deze deelvraag is rondom sommige concepten uitleg vereist. Wanneer we het hebben over ‘*het arbeidsparticipatiebeleid*’, bedoelen we in deze sectie van ons onderzoek het beleid zoals vormgegeven door het kabinet en uitgevoerde door diverse (overheids)instanties op regionaal en lokaal niveau, waarbij het gaat om beleid dat erop gericht is arbeidsmogelijkheden te creëren voor statushouders. Zelf voegen we hier nog als norm aan toe dat de arbeidsmogelijkheden ook passen bij de ambities en het opleidingsniveau van de statushouder. Hierbij leiden we in dit hoofdstuk ‘participatie’ af van de wijze waarop participatie wordt verondersteld in de Participatiewet, waarbij we statushouders zien als een doelgroep die over het algemeen in staat is om te kunnen werken,

maar daarbij vaak wel ondersteuning nodig hebben (Participatiewet, 2019). Daarbij wordt in het kader van de opkomende 'Participatiesamenleving' door de overheid zoveel mogelijk uitgegaan van de zelfredzaamheid van burgers (en dus ook statushouders als toekomstige burgers, maar tegelijkertijd erkent de overheid dus zoals eerder benoemd wel dat passende ondersteuning daarbij van belang is (COA, 'Meedoen', 2015, 31-32 ; Participatiewet, 2019).

Hoe het '*institutionele netwerk*' eruit ziet, zullen we in de volgende sectie van het hoofdstuk proberen uit te beelden. Hierbij is het belangrijk dat de lezer zich er bewust van is dat gezien de aard van dit onderzoek en het tijdsbestek het vrijwel onmogelijk is om daadwerkelijk het gehele samenwerkingsverband tussen organisaties rondom arbeidsparticipatiebeleid voor statushouders volledig en gedetailleerd vorm te geven.

In het vervolg van dit onderzoek zullen we eerst een netwerkanalyse maken van de instanties, die zich bezighouden met arbeidsparticipatie mogelijkheden faciliteren voor statushouders. Daarna zullen we in een bestuurskundig kader een aantal theorieën en concepten, die van belang zijn voor de analyse van het arbeidsparticipatiebeleid voor statushouders, bespreken. Hierop volgend zullen we kort het juridisch kader uiteenzetten, waarbij de meest relevante wetgeving rondom arbeidsparticipatie voor statushouders benoemd zal worden. Vervolgens zal een analyse van de complexiteiten in de interorganisationele samenwerking en de mogelijk daaruit voortvloeiende tekortkomingen in arbeidsparticipatie voor statushouders, uitgevoerd worden. Tot slot zal er een conclusie gegeven worden, waarin mogelijk advies voor het verbeteren van de arbeidsparticipatie mogelijkheden voor statushouders, besproken wordt.

2.2 Netwerkanalyse: de organisaties rondom de statushouder en

arbeidsparticipatie

Figuur 2. Beknopte schematische weergave van de netwerkanalyse van betrokken instanties bij het arbeidsparticipatiebeleid voor statushouders

Op basis van literatuuronderzoek over de bestuurlijke verhoudingen rondom het arbeidsparticipatiebeleid voor statushouders, is de bovenstaande schematische weergave gemaakt (Derksen & Schaap, 2015 ; "Keten- en samenwerkingspartners | www.coa.nl", 2019 ; UAF, 2019 ;

"Betrokken organisaties | www.coa.nl", 2019 ; Vluchtelingendata, "Organisaties en verantwoordelijkheden", 2019). Er is bewust voor een selectie aan actoren gekozen, waarbij wij menen dat ze de meeste invloed (kunnen) hebben op de arbeidsparticipatie mogelijkheden voor vluchtelingen en we de aard van de samenwerkingsrelaties simplificeren.

Op het allerhoogste niveau zijn er de mondiale verdragen zoals vastgelegd door met name de VN en de United Nations High Commissioner for Refugees. Daarnaast zijn er binnen de EU ook afspraken gemaakt die vastgelegd zijn in wetgeving. Dit allerhoogste bestuurlijk niveau is zodanig gecompliceerd en zo omvangrijk, dat we het in dit onderzoek als een gegeven beschouwen, waarbij we wel erkennen dat alle bestuurlijke instanties en onafhankelijke organisaties, die er bestuurlijk onder vallen of simpelweg minder gezag hebben, rekening moeten houden met deze wetgeving en beleidsvorming van bovenaf.

Hieronder valt op het nationale niveau allereerst de Rijksoverheid. Wij focussen ons hierbij op de wetgeving en het beleid die geïnitieerd en vormgegeven wordt door de regering en de Staten-Generaal en dan in het specifiek naar de wetgeving en het beleid, die van invloed is op de arbeidsparticipatie mogelijkheden voor statushouders. Een groot gedeelte van deze wetgeving zal in het juridisch kader benoemd worden.

Onder de rijksoverheid vallen enerzijds een serie aan departementen, die hoofdzakelijk het regeringsbeleid uitvoeren. De werkelijkheid is een stuk gecompliceerder, maar dit is in principe niet van directe relevantie voor ons onderzoek. De departementen waar onze focus op ligt, is het Departement voor Justitie en Veiligheid en het Departement voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid, omdat deze departementen zich het meest als overkoepelende instantie bezighouden met het vluchtelingen en statushouders beleid. Het is namelijk het departement van J&V, waaronder het IND (Immigratie en Naturalisatiedienst) en het COA vallen als zelfstandige bestuursorganen (ZBO) middels functionele decentralisatie (Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2018). Daarnaast is het Departement van SoZa en Werkgelegenheid het departement, waar vanuit men bezig is het toekomstige inburgeringsstelsel vorm te geven en zich in het heden bezighoudt met het creëren van werkgelegenheid voor burgers en dus ook statushouders. Tevens is dit ministerie een van de centrale organen bij de totstandkoming van de Participatiewet (Participatiewet Art 1., 2019). Dit betekent niet dat er geen andere departementen zijn die direct of indirect van invloed zijn op het

vluchtelingenbeleid. Het betekent alleen dat in dit onderzoek het departement van J&V en het departement van SoZa & We als hoofdzakelijk verantwoordelijk worden geacht.

Tevens valt onder de rijksoverheid nog het provinciale bestuursniveau, hetgeen weer toezicht houdt op (onderdelen van) het gemeentelijk beleid, waarbij de VNG (Vereniging van Nederlandse Gemeenten) beschouwt kan worden als overkoepelend orgaan van de Nederlandse gemeenten waarin het VNG hoofdzakelijk de belangen van gemeenten tracht te behartigen (Derksen & Schaap, 2015, 94). De bestuurlijke relatie tussen de rijksoverheid → provincies → gemeenten is er een van territoriale decentralisatie, waarbij het van belang is te begrijpen dat men deze relatie niet als strikt hiërarchisch moet opvatten. Er is sprake van autonomie en medebewind (Derksen & Schaap, 2015). Autonomie houdt in dat de provincies en gemeenten in principe de bevoegdheid hebben om hun eigen huishouden in te richten, zoals vastgelegd in de Provinciewet, Gemeentewet en de Grondwet (Derksen & Schaap, 2015, 17-18).

Verder zijn er bepaalde eigen autonome beleidsbevoegdheden over specifieke onderwerpen.

Daartegenover staat het principe van medebewind, waarbij de provincies en gemeenten verplicht zijn mee te werken aan het nationale overheidsbeleid en daarnaast mogen de gemeenten en provincies niet in strijd met de Grondwet handelen. Tevens zijn er ook bepaalde gedecentraliseerde taken die de rijksoverheid direct naar het gemeentelijke niveau kan decentraliseren, zoals bijvoorbeeld sinds 2015 gebeurd bij de taken en bevoegdheden omtrent het sociale domein. We zullen de concrete rol van het Provinciale bestuur in het arbeidsparticipatiebeleid niet bespreken of analyseren, omdat het met name de Gemeenten zijn die hier een grotere rol in spelen, samen met de andere genoemde actoren. Tot slot is er nog het erkende goede doel UAF, dat geen directe bestuurlijke relatie heeft met de andere institutionele actoren, maar wel rekening moeten houden met de (inter)nationale wetgeving omtrent statushouders en arbeidsparticipatie. Deze onafhankelijke actor werkt vaak nauwgezet samen met het COA en de gemeenten in het helpen bevorderen van de arbeidsparticipatie mogelijkheden voor statushouders.

2.3 Theoretisch Kader

Het ZBO, Governance en decentralisatie

Allereerst is het belangrijk om te begrijpen dat het COA een *zelfstandig bestuursorgaan* (ZBO) is, wat voortkomt uit de wet COA (wet COA, 2015). Het IND is ook een ZBO, die onder toezicht ligt van het departement J&V. Een ZBO is een publieke organisatie, die publieke taken uitvoert, waarbij ze dat doen in opdracht van een departement van de overheid, zonder direct onder het gezag van het desbetreffende departement te vallen (Bovens et al., 2017). In dit geval is de publieke taak de opvang van statushouders en hun begeleiding naar arbeidsparticipatie en integratie in Nederland. De bevoegdheden van publiekrechtelijke ZBO's zijn vastgesteld in de Kaderwet ZBO's (Kaderwet ZBO, 2015).

De gedachtegang achter het instellen van ZBO's is gekoppeld aan het steeds populairder wordende gedachtegoed van *governance* (Bovens et al., 2017, 43-45). Bij *governance* neemt de rijksoverheid, in plaats van de klassieke centrale bestuurspositie en de centrale dienstverlener, meer een positie in van 'makelaar' of 'netwerkpartij' (Bovens et al., 2017, ; Bekkers, 2012, 336, 350). De overheid probeert als organisator de complexe interacties tussen diverse institutionele actoren in beleidsproces te sturen, om zo zoveel mogelijk kennisdeling in netwerken te realiseren en daarbij in theorie de effectiviteit en efficiëntie van het beleidsproces te versterken.

Het COA kan men in relatie tot de centrale overheid en het departement van J&V grofweg zien als de instantie die voornamelijk de beleidsimplementatie, als een na laatste fase van het beleidsproces, inricht. Het gaat hierbij om een opdrachtgever-opdrachtnemer relatie, waarbij de opdrachtgever (in dit geval het Ministerie van J&V) vooral kijkt naar de taken die het COA uitvoert en beleidsverantwoordelijk is voor de wetgeving waarin het ZBO opereert, in dit geval de Kaderwet ZBO en de wet COA (Toezichtarrangement COA, 2015).

Er is in dit netwerk tussen de genoemde actoren ook sprake van zogeheten *functionele decentralisatie en territoriale decentralisatie* (Schaap, 2015). Functionele decentralisatie is een vorm van overheveling van publieke taken en bevoegdheden naar een functioneel lichaam, die niet direct organisatorisch onder de nationale overheid valt, waarbij het behartigen van een bepaald type doel of functie van publieke aard centraal staat ("Functioneel bestuur en functionele decentralisatie", 2019). De functionele taak van het COA is hierbij het opvangen en begeleiden van statushouders,

waarbij het bredere doel de behartigen van de participatie/integratie belangen van de samenleving is. Het departement van J&V probeert middels de functionele decentralisatie het vastgestelde regeringsbeleid omtrent arbeidsparticipatie voor statushouders uit te voeren. Territoriale decentralisatie is de wijze waarop de bestuurlijke verhouding tussen de rijksoverheid, provincies en de gemeenten is ingericht in ons model.

Voordelen van functionele decentralisatie zouden een hogere doelmatigheid en doeltreffendheid kunnen zijn doordat er o.a. meer maatwerk kan geleverd worden in de implementatiefase, maar aan de andere kant neemt de democratische legitimiteit soms af omdat een gedeelte van het beleidsproces buiten de kaders van de door de kiezers gemandateerde politiek/bestuurlijke instanties afspeelt. Bij territoriale decentralisatie is er geen sprake van afname van democratische legitimiteit, maar bij deze vorm van decentralisatie is er het risico dat niet elke gemeente de ruimtelijke en/of bedrijfseconomische schaal heeft, die past bij de maatschappelijke problematiek, die de gemeente middels decentralisatie dient aan te pakken (Derksen & Schaap, 2015, 137-146). Niet elke gemeente heeft dezelfde financiële middelen of een toereikende ambtelijke organisatie om bepaalde problemen aan te kunnen pakken, waarbij arbeidsparticipatie voor statushouders in dit onderzoek daar mogelijk een voorbeeld van kan zijn. Daarnaast wordt gemeend dat wanneer de afbakening van de taakverdelingen en verantwoordelijkheid verhoudingen tussen hogere overheidsinstanties en 'lagere' bestuursniveaus/uitvoeringsinstanties niet duidelijk genoeg uiteengezet is het tot spanningen of miscommunicatie kan leiden (Bovens et al., 2017).

Het stimuleren van de samenleving: overheidssturing, beleidsinstrumenten, de politieke benadering van beleidsuitvoering en tegenstrijdige 'goals and values'

Bij beleid gebruiken instanties bepaalde beleidsinstrumenten gebruikt. Beleidsinstrumenten kunnen grofweg worden gezien als alle vormen van materiële of immateriële bronnen of handelingen die een (overheid)instantie ter beschikking heeft om beleid te maken in enge zin en daarmee de samenleving te sturen in brede zin (Bekkers, 2012, 193-201). Beleidsinstrumenten komen in allerlei vormen en er zijn diverse visies over hun aard, neutraliteit, strategie en de manier waarop je ze kan

gebruiken. De meeste bestuurskundige delen ze in drie categorieën: *juridische, communicatieve en economische beleidsinstrumenten*.

Een belangrijke theorie in dit deelonderzoek zal de politieke benadering van beleid zijn, toegepast op beleidsuitvoering/beleidsimplementatie (Bekkers, 2012, 215-222). Volgens deze theorie moeten we beleidsuitvoering niet zien als het regelrecht toepassen van het eerder gevormde beleid in voorafgaande stadia van het beleidsproces. Vaak zijn de kaders van het uit te voeren beleid (on)bewust nog vrij 'vaag' gehouden, waarbij de specifieke situatie en de context waarin het beleid wordt uitgevoerd mede bepalend is voor hoe het beleid in de uitvoering haar concrete gestalte krijgt. Dit kan continu onderhevig zijn aan verandering. Er is dan eigenlijk dus zelfs nog een beleidsvormingsproces binnen de uitvoering van het beleid.

Verschillende partijen binnen de uitvoering proberen nog hun *twist* te geven aan het uiteindelijk beleid en er is ook sprake van een zekere discretionaire bevoegdheid bij ambtenaren die, zoals men dat 'op het veld' noemt, in hun concrete uitvoering nog het beleid kunnen vormgeven. Lipsky (2010) noemde deze ambtenaren in zijn befaamde werk '*Street-level Bureaucracy street-level bureaucrats*, die in publieke organisaties aan de frontlinie in contact staan met burgers of andere soorten doelgroepen, waarin ze het algemene beleid in specifieke gevallen moeten toepassen en daarbij hun eigen interpretatie van het beleid meenemen in hun beslissingen (Lipsky, 2010).

Een belangrijke reden voor het feit dat beleid in uitvoering, maar ook tijdens het gehele proces, vaak onderhevig is aan politieke strijd is het feit dat doelen, middelen en probleemstellingen vaak ambigu en/of paradoxaal kunnen zijn. Dit wordt uitvoerig uiteengezet door de wereldberoemde bestuurskundige Deborah Stone in haar boek '*Policy Paradox: The Art of political decision making*' (2012). Samengevat beargumenteerd Stone in haar werk dat beleidsmakers en uitvoerder continu moeite hebben met het concreet maken van wat de doelen, problemen en de geschikte oplossingen zijn waar beleid zich mee bezig houdt. Dit komt door een breed scala aan factoren, waarbij het belangrijkste is dat er altijd een strijd is tussen het individueel en het collectief belang. Concepten als gelijkheid/eerlijkheid, efficiëntie, welvaart, vrijheid en veiligheid zijn geen duidelijke omkaderde begrippen of doelen, maar ambigu omdat diverse mensen met verschillende socio-culturele achtergrond in verschillende contexten er andere betekenisgeving bij hebben. Daarnaast kan de

informatie die je ter beschikking hebt om een probleem om te lossen incompleet, ambigu of ideologisch ‘gekleurd’ zijn (Stone, 2012, 19-37).

In de volgende sectie van het onderzoek introduceren we kort het juridisch kader rondom het arbeidsparticipatie beleid voor statushouders en vervolgens operationaliseren we de bestuurskundige theorie m.b.t. het analyseren van de complexiteiten in de samenwerking tussen de institutionele actoren uit de netwerkanalyse.

2.4 Juridisch Kader rondom arbeidsparticipatie voor statushouders

Een belangrijke kanttekening bij het onderzoeken van de arbeidsparticipatie mogelijkheden is het feit dat deze mogelijkheden grotendeels worden vormgegeven en/of belemmerd door het juridisch kader rondom arbeidsparticipatie voor statushouders. Dit Juridische kader bestaat voornamelijk uit de De Opvang- en Terugkeerrichtlijn, de Regeling verstrekkingen asielzoekers en andere categorieën vreemdelingen 2005 (Rva), de Wet arbeid vreemdelingen (Wav, 2018), de Vreemdelingenwet (2019), de Participatiewet (Participatiewet, 2015), de Gemeentewet (Schaap, 2015) en de wet Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (wet COA, 2015). Gezien de schaal en aard van dit onderzoek heeft het geen direct nut om de genoemde vormen van wetgeving volledig uiteen te zetten. In plaats daarvan zal er louter naar specifieke aspecten van deze wetgeving gerefereerd worden, wanneer ze voor belang zijn voor de mogelijkheden en/of belemmering van arbeidsparticipatie van statushouders, zoals genoemd in de deelvragen.

2.5 Uiteenzetting van het arbeidsparticipatie beleid

Beperkende wetgeving rondom het arbeidsparticipatiebeleid

Er is een aantal opmerkelijke beperkingen vinden omtrent statushouders en arbeidsverrichtingen. Allereerst is het zo dat statushouders (pas) na zes maanden betaalde arbeid buiten het AZC mogen verrichten (KIS, 2017, 9 ; Vreemdelingenwet, 2019). Daarbij moet door de werkgever een zogeheten tewerkstellingsvergunning (twv) aangevraagd worden, alvorens de statushouder in dienst mag treden (Wav, 2018, art 6). De behandeling van een aanvraag voor een twv duurt maximaal vijf weken en kan geweigerd worden wanneer er voor de desbetreffende arbeidssector ‘prioriteit genietend aanbod’ op de arbeidsmarkt aanwezig is. Dit houdt kortweg in dat er vanuit het arbeidsaanbod van

inwoners met volledig Nederlands burgerschap voldoende aanbod is voor de functie. Ook moet de statushouder over een bankrekening beschikken (KIS, 2017). Zodra de tewerkstellingsvergunning eenmaal verkregen is, mag een statushouder maximaal 24 weken per jaar werken. Ook wordt de twv voor ten hoogste een jaar verleend (Wav, 2018, art 11). We zullen deze beperking in de slotanalyse, in combinatie met de verschaftte mogelijkheden en beperkingen van het arbeidsparticipatiebeleid voor statushouders, bekijken met behulp van de opgedane theorie.

Arbeidsparticipatiebeleid van de betrokken actoren

Het COA

Het COA is niet voor niks de eerste actor, waarvan het beleid (kort) uiteen wordt gezet. Deze instantie vervult een grote rol in de arbeidsbemiddeling van statushouder, omdat het COA het arbeidsparticipatiebeleid van hogeraf een concretere gestalte geeft door het uit te voeren in de AZC locaties, waar statushouders als eerste terecht komen en gedurende meerdere jaren verblijven. Het COA is geen officiële arbeidsbemiddelaar, maar het kan advies geven over geschikte arbeidsplekken aan statushouders. Wel biedt het COA naar eigen zeggen veel ondersteuning en stimulatie aan statushouders om vroeg te ‘participeren’, waarbij ze spreken van het beleidsplan ‘vroeg integratie en participatie’ (“Vroege integratie en participatie | www.coa.nl”, 2019). Dit plan omvat alle activiteiten en werkzaamheden, die het COA in samenwerking met gemeenten verspreid over het land inzet om de integratie en participatie van statushouders te verbeteren, waarbij arbeidsparticipatie een sterke focus heeft. Kort samengevat vallen er drie activiteiten te herkennen, die betrekking hebben op het faciliteren en ondersteunen van arbeidsparticipatie onder statushouders (COA, vroege integratie en participatie bij het COA, 2019). Middels het programma ‘Kansrijke koppeling’ worden statushouders in samenwerking met gemeenten zo vroeg mogelijk gekoppeld aan gemeenten, waarbij de arbeidskansen het meest geschikt zijn voor de specifieke statushouder. Hierbij wordt gelet op o.a. arbeidservaring, opleidingsniveau en ambities. Case managers bespreken hierbij in conclaaf met de statushouder, al tijdens zijn/haar verblijf in het AZC, de mogelijkheden op de arbeidsmarkt en genereren hierbij relevante gegevens van de statushouders

met betrekking tot arbeidsperspectief, die ze dienen beschikbaar te stellen voor gemeenten en potentiële werkgevers in wat men ‘de warme overdracht’ noemt.

Verder heeft het COA de afgelopen jaren steeds nadrukkelijker de rol gekregen om statushouders zo vroeg mogelijk te laten participeren en dat heeft het COA naar eigen zeggen opgenomen in het interne beleidsproject ‘participatie vanaf dag 1’ (COA, 2019). Hierbij worden statushouders bij aankomst in het AZC gelijk gestimuleerd met het oriënteren op de arbeidsmarkt, met verschillende ondersteunende programma’s zoals N2-taallessen, informatie cursussen over de Nederlandse arbeidsmarkt en algemene cursussen over de Nederlandse cultuur en omgang. Bij de taallessen geldt wel dat deze uitsluitend (gratis) aangeboden worden aan statushouders met een grote kans op verblijf, gebaseerd op de situatie in hun thuisland.

De gemeenten

Zoals eerder vermeld werken de gemeenten nauwgezet samen met het COA in de vroege arbeidsparticipatie trajecten, daarnaast biedt elke gemeente een specifiek aanbod aan arbeidsbemiddelingen instrumenten voor statushouders, waarbij het niet mogelijk is om een specifiek beleid voor ‘de Nederlandse gemeenten’ uiteen te zetten. Sterker nog, we zullen bij de analyse zien dat het aanbod van arbeidsparticipatie mogelijkheden tussen gemeenten sterk kan verschillen (KIS, 2019, 15-19). Een overzicht van de diverse beleidsinstrumenten, die gemeenten in verschillende mate Nederland inzetten, kan men vinden in de ‘Monitor Gemeentelijk beleid arbeidstoelating vluchtelingen 2019’ van het Kennisplatform Integratie & Samenwerking (KIS, 2019, 11-15). We zullen dus ook niet al deze opties van gemeentelijk arbeidsparticipatiebeleid bespreken, omdat dit eigenlijk dan weer vrijwel een geheel nieuw onderzoek op zichzelf wordt. We zullen slechts bespreken in hoeverre het gemeentelijk beleid toereikend is voor goede arbeidsparticipatie en wat voor zaken ons opvallen in het diverse aanbod tussen gemeenten onderling en in de samenwerking met het COA .

UAF

Het UAF werkt samen met ruim veertig gemeenten in Nederland middels werkafspraken en/of convenanten, waarbij het UAF aan studenten en(jonge) professionals onder statushouders adviseert

en begeleid naar een passende studiekeuze en/of baan, die past bij de ambities van statushouders (UAF, 'Wat we doen', 2019 ; UAF, 'Samenwerken met het UAF, 2019 ; UAF, Meerjarenbeleidsplan 2017-2020, 2017). Het UAF verbindt vluchtelingen en daartussen statushouders met lokale overheden, onderwijsinstellingen en werkgevers. Het UAF maakt hierbij gebruik van diverse 'begeleidingsmodules', (UAF, 'Wat we doen', 2019):

- Mentoring
- (Vak)taal
- Studievoorbereiding
- Studie (mbo niveau 3 en 4/hbo/wo)
- Leren en werken tegelijk
- Op weg naar werk
- Medische assessments

Daarnaast biedt het UAF financiële steun aan met betrekking tot de financiering van studieprogrammes, schakelprogrammas en taalcursussen. Dit doet het UAF in de vorm van giften en leningen, waarbij het de kosten vergoed die met professionele ontwikkeling te maken heeft zoals bijvoorbeeld boeken, reiskosten en collegegeld.

Rijksoverheid, het Ministerie van Justitie en Veiligheid en het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Dit zijn drie grote actoren, waarbij het moeilijk is om gezien het tijdsbestek van het onderzoek diep in te gaan op het concrete beleid. Daarom zal er slechts op hoofdlijnen besproken worden wat de beleidsvisie is van deze actoren. Vanuit het kabinet en de Staten-Generaal komt de wetgeving en rondom arbeidsparticipatie, en in een breder perspectief inburgering van statushouders. tot stand. Deze wetten zijn in het juridisch kader benoemd. Zij ontwerpen daarnaast samen met de betrokken departementen en ambtelijke organisatie het arbeidsparticipatiebeleid, waarbij er uitvoerende instanties zijn, zoals bijvoorbeeld het IND en het COA, die het beleid concreet vormgeven in de

uitvoering. Het Ministerie van J&V is daarbij weer een tussenschakel als uitvoerende instantie van de rijksoverheid en tegelijkertijd overkoepelende instantie van het COA, IND en nog een aantal andere instituties, die we niet zullen bespreken. Het idee achter het gevormde beleid van de Rijksoverheid is dat zoveel mogelijk statushouders zo vroeg mogelijk na hun aankomst beginnen met inburgeren en participeren op diverse fronten, waarbij arbeid als een belangrijk component wordt gezien (Rijksoverheid, 'Vertrouwen in de Toekomst: 4.6: Integratie, 2019). Sterker nog inburgering en participatie worden als plichten gezien en statushouders kunnen zelfs op grond van verwijtbaar onvoldoende inburgering hun verblijfsvergunning verliezen (Rijksoverheid, 2019). De rijksoverheid probeert in het inburgeringsbeleid genoeg handvatten te bieden voor lokale overheden en andere betrokken instanties om in de uitvoering zo effectief mogelijk statushouders meer te laten participeren in arbeid.

2.6 Analyse

Op het eerste gezicht klinken de diverse beleidsplannen van de betrokken actoren wellicht veelbelovend, maar wanneer we middels literatuuronderzoek kijken naar de praktijk uitwerkingen van het beleid, zien we toch een aantal valkuilen en statistieken, die niet spreken van een hoge arbeidsparticipatie onder statushouders en moeilijkheden aantonen in de samenwerkingsrelaties tussen de besproken actoren.

We baseren hierbij onze bevindingen op de resultaten van het *'Monitor gemeentelijk beleid arbeidstoeleiding vluchtelingen 2019'* van het Kennisplatform Integratie & Samenleving (KIS), de Policy brief van de Wetenschappelijke raad voor het Regeringsbeleid (WRR) en het SCP genaamd *'Geen tijd verliezen: van opvang naar integratie van asielmigranten'* en het adviesrapport voor het COA van de Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken (ACVZ) (KIS, 2019 ; WRR, 2015 ; ACVZ, 2013).

Resultaten in de praktijk: complexe problematiek tussen betrokken actoren

Uit onderzoek blijkt dat in 2019 slechts 17 procent van de statushouders die gehuisvest is in een gemeente na op een COA locatie gewoond te hebben, uitgestroomd is naar betaalde arbeid (KIS, 2019, 3). Ongeveer 2/3e hiervan verricht een functie onder hun opleidingsniveau. De bijstandsafhankelijkheid van deze groep is wel licht afgenomen: van 72 naar 63 procent (KIS, 2019). In

dit onderzoek is gekeken naar de arbeidspositie van statushouders in 81 procent van de Nederlandse gemeenten, hetgeen het onderzoek vrij representatief maakt. De diverse beleidsmatige instrumenten die gemeenten en het COA gebruiken ter bevordering van de arbeidsparticipatie onder statushouders lijken nog niet echt voor concrete, significante vooruitgang te zorgen in de arbeidsparticipatie. Een vermoedelijke reden hiervoor is dat veel van deze instrumentatie (consultaties, screeningsgesprekken, sollicitatiehulp etc.) nog niet volledig uitgedacht is in de concrete implementatie van het participatiebeleid volgens de gemeenten en dat het aanbod en de samenstelling van tussen gemeenten en ook tussen AZC's verschilt (2019, 4). Zo zien we dat in veel gemeenten het vroege 'participatie vanaf dag 1' traject van het COA nog niet daadwerkelijk geïmplementeerd is in de AZC's: slechts 12 procent van de gemeenten en AZC locaties in 2019 geeft aan al in AZC met een concreet arbeidstoeleidingstraject te beginnen (2019, 4). Hierdoor raken veel statushouders in de praktijk lang in een inactieve fase terecht en deze inactieve fase zorgt ervoor dat statushouders steeds passiever worden in hun eigen initiatieven tot (arbeids)participatie (ACVZ, 2013, 8-9).

Nog interessanter is het feit dat hoewel zowel het COA als de meewerkende gemeenten in een groot deel van het land en de opvanglocaties wel veel beleidsinstrumenten zoals bijvoorbeeld de eerder genoemde klantmanagers, taal en inburgeringslessen en andere vormen van arbeidsbemiddeling inzetten, er vaak in de praktijk weinig gebruik van wordt gemaakt of dat het niet genoeg aansluit bij de specifieke persoonlijke situatie van iedere statushouder (KIS, 2019, 5). Hiermee bedoelen we dat bijvoorbeeld voor mensen die laaggeletterd zijn, ernstige psychische stoornissen hebben en vrouwen die in hun land van herkomst meer aan zorgtaken gewend waren dan een actievere werkhouding op de arbeidsmarkt, zoals in de Nederlandse maatschappij meer vanzelfsprekend is. Het UAF probeert hierop in te springen door inconvenanten met onderwijsinstelling en gemeenten extra ondersteuning en aandacht in onderwijs en arbeidsondersteuning te faciliteren voor de kwetsbaardere doelgroepen (UAF, Meerjarenbeleidsplan 2017-2020, 2017). We zullen in het vervolg van de analyse ook zien dat de rijksoverheid en het Ministerie van SoZa & We hierop willen inzetten in het nieuwe inburgeringsstelsel dat vanaf 2020 van start gaat, door met meer maatwerk te komen in de begeleiding van statushouders (Min. van SoZa en Werkgelegenheid, Tussenstand veranderopgave inburgering [Kamerbrief], 2019).

We zien hier eigenlijk twee interessante zaken, die we kunnen koppelen aan ons theoretisch kader. Allereerst zien dat de ketensamenwerking tussen het COA, diverse gemeenten en andere bemiddelende instanties niet overal in Nederland eenduidig en helder verloopt en dat er afstemmingsproblemen vanwege het meerlagen karakter van de samenwerking zijn om het beoogde beleid in de implementatie gelijkmatig in alle gemeenten te realiseren. Ook zien we dat de implementatiefase van het asielzoekersbeleid omtrent arbeidsparticipatie soms nog te ‘vaag’ is voor met name gemeenten en dat de AZC’s onder het COA toezicht diverse praktijk invullingen geven aan het beleid, wat verbonden kan worden met de notie van Lipsky (2010) over hoe in de beleidsimplementatie *street-level bureaucrats*, in dit geval de medewerkers in AZC’s/van het COA en de ambtelijke structuur in verschillende gemeenten, door discretionaire bevoegdheid diverse invulling geven in het aanbod van instrumentatie voor arbeids participerende beleid voor statushouders. Die discretionaire bevoegdheid ontstaat grotendeels doordat het arbeidsparticipatiebeleid voor statushouders te veel is toegespitst op de ‘algemene’ asielzoeker, waarbij subgroepen die extra veel ondersteuning nodig hebben niet genoeg gebaat zijn bij het beleid. Zo spreekt het rapport van KIS over een situatie waarin het COA en de betrokken gemeenten eerder investeren in arbeidstoeleiding van de ‘kansrijke’ statushouders die volledig arbeidsfit zijn, waarbij kwetsbare groepen zoals mensen met mentale ziektes, laaggeletterde en vrouwen zonder werkervaring minder van het beleid profiteren, terwijl ze juist meer ondersteuning nodig hebben (KIS, 2019, 6).

Veel gemeenten en AZC locaties geven ook als een van de grootste redenen voor de soms nog gebrekkige uitwerking van het beoogde beleid aan over onvoldoende financiële beleidsinstrumenten te bezitten om echt van adequate en evenredige sturing in de samenleving te kunnen voorzien (KIS, 2019, 18-19). Daarnaast spreekt men van een hoge behoefte aan meer menskracht en verwacht men vanuit de rijksoverheid daar in voorzien te worden, hetgeen de Rijksoverheid geaccepteerd en op dit moment aan het uitwerken is in het nieuwe Inburgeringsstelsel (Vanaf 2020), waarbij er extra geld vanuit de begroting toegezegd wordt naar de gemeenten toe om hun versterkte regierol uit te voeren bij het arbeidsparticipatiebeleid (Rijksoverheid, ‘40 miljoen extra geld voor gemeenten bij inburgering’, 2019). Ook geven veel gemeenten en de AZC locaties in deze gemeenten aan behoefte te hebben aan meer duidelijkheid over de kaders van arbeidsparticipatie, hun concrete rol erin en

hoe dit exact past en geïnterpreteerd moet worden binnen de nieuwe inburgeringsplicht van statushouders. Hierbij zien we de notie van Deborah Stone over de ambiguïteit van beleidsdoelen, middelen, regelgeving en institutionele rechten terug (Stone, 2012, 17-39, 289-311, 331-354). Doordat de kaderstelling van de beleids reglementen rondom arbeidsparticipatie voor statushouders, grotendeels voortgekomen uit het hiervoor beschreven juridisch kader en het COA beleid, nog niet concreet genoeg zijn en concepten als eerlijke verdeling van arbeidsbemiddeling onder alle verschillende subgroepen van ‘de statushouder’ voor diverse instituties en hun werknemers ambigu en *contested* is, ontstaan er situaties waarin het beleid niet toereikend en effectief genoeg is. Het geheel van de discretionaire bevoegdheden op het bureaucratische niveau in combinatie met de ambiguïteit en betwistbaarheid van de beleidsdoelen, middelen en beoogde oplossingen past dan weer bij de eerder besproken theorie over de politieke benadering van beleid. Ook speelt een van de bekende nadelen van functionele decentralisatie hierin een rol. Doordat de de implementatiefase van het beleid grotendeels wordt overgelaten aan het gemeentelijke niveau en deze gemeenten aangeven hierin soms moeite te hebben met het inschatten van hun eigen concrete (juridische) rol, ontstaan er verschillen in het aanbod van arbeidsparticipatie mogelijkheden tussen gemeenten, zoals waargenomen in het rapport van de KIS. Afstemming van gelijke voorzieningen gaat hierin dus soms nog moeilijk.

De Rijksoverheid erkent de problemen die de bovengenoemde instanties constateren en probeert hier in het toekomstige nieuwe inburgeringsstelsel op in te springen door gemeenten meer de regie te geven bij het inburgeringsbeleid, extra ‘geormerkte’ financiële middelen via het Gemeentefonds te geven en meer maatwerk te leveren voor de begeleiding van statushouders door te komen met een persoonlijk Plan Inburgering en Participatie (PIP) voor statushouders (Min. van SoZa en Werkgelegenheid, ‘Kamerbrief Tussenstand veranderopgave inburgering’, 2019). Een van de uitgangspunten hierbij is dat er brede intakes worden uitgevoerd per statushouder en de begeleiding in arbeid zo volledig mogelijk afgestemd wordt op de specifieke omstandigheden van de statushouder.

Gemeenten geven ook aan dat bij het COA participatiebeleid, met betrekking tot het onderdeel ‘warme overdracht’, het met name bij nareizigers enorm ontbreekt aan voldoende informatie over de achtergrondkenmerken van de nareizende statushouders, om hun goed op weg te helpen naar

betaalde arbeid (KIS, 2019, 21). Een aanzienlijk deel van statushouders komt d.m.v. gezinshereniging als nareiziger naar Nederland en waar 57 procent van de gemeenten bij de reguliere statushouders aangeeft van het COA genoeg achtergrondinformatie te ontvangen, geven slechts 23 procent van de dezelfde gemeenten aan dat dat bij nareizigers er sprake is van een adequate overdracht van achtergrondinformatie zoals opleidingsniveau, ambities, socio-culturele achtergrond en mentaal en fysieke gesteldheid (2019, 21). Vaak komt dit omdat deze groep statushouders slechts kort of niet in een AZC verblijft, omdat bijvoorbeeld hun familielid of echtgenoot al geruime tijd in Nederland met Nederlands burgerschap verblijft en is gehuisvest. Hierdoor onderneemt het COA niet dezelfde stappen met bijvoorbeeld de eerder genoemde intake gesprekken of casemanagers en ontbreekt het aan informatievergaring bij deze groep. Dit bemoeilijkt de mogelijkheden om te werken aan goede arbeidsparticipatie onder deze specifieke groep statushouders, doordat men geen zicht heeft op mogelijke persoonlijke belemmeringen en/of mogelijkheden van deze specifieke groep voor arbeidsparticipatie. Daarnaast is door de culturele verschillen tussen Nederland en het land van herkomst het vaak zo dat de vrouwelijke statushouders minder werkervaring hebben, lager geletterd zijn en minder gemotiveerd zijn om te werken door de aangeleerde culturele normen en daardoor vaak verder van de arbeidsmarkt af staan. Vaak richten gemeenten zich dan vanwege tijdgebrek meer op de man als ze een echtpaar begeleiden en raakt de vrouw in een achterstallige positie (2019, 22). Dat het op het gebied van het arbeidsparticipatiebeleid voor statushouders noodzakelijk is om te werken met een beleidsvorming en implementatie, die rekening houdt met de socio-culturele verschillen tussen statushouders onderling, wordt meermaals beaamt door de WRR (WRR, 2015, 8-14). Daarnaast bekritiseert het de lange periodes van inactiviteit voor statushouders in AZC's, die mede veroorzaakt wordt door de wetgeving zoals verwoord in de Wet arbeid vreemdelingen (Wav, 2018; WRR, 14). Het pas mogen aanvragen van een tewerkstellingsvergunning en het maximaal aantal werkweken per jaar van 24 wordt door zowel het ACVZ als de WRR bestempeld als 'verloren tijd' en (in)direct ongunstig voor latere arbeidsparticipatie, zelfs na volledige Nederlandse inburgering en burgerschap (ACVZ, 2013 ; WRR, 2015, 14). Door lange periodes van inactiviteit vergroot de afstand tussen arbeidsmarkt en statushouder en neemt de passiviteit van de statushouder toe met betrekking tot de zoektocht naar betaalde arbeid (ACVZ, 2013). Hierin zien we terug hoe de wetgeving vanuit de centrale overheid belemmeringen en complexiteiten voor de andere actoren

(COA, UAF, werkgevers en statushouders zelf) creëert in het zo vroeg mogelijk beginnen met participeren aan arbeid.

2.7 Conclusie disciplinair hoofdstuk

Uit de analyse is gebleken dat er een aantal complexiteiten zijn in de interactie tussen de benoemde actoren en in het arbeidsparticipatiebeleid in het algemeen. Gemeenten, maar ook andere instanties zoals het COA, ervaren dat in het huidige inburgeringsbeleid er (te) onduidelijk juridische kaders zijn, waarin hun concrete rol duidelijk is. Gemeenten willen hierbij liever een sterkere rol krijgen in de regie van het inburgeringsbeleid, hetgeen ook beantwoord is door de rijksoverheid in het nieuwe toekomstige inburgeringsstelsel.

Daarnaast hebben we geconstateerd dat in de inter institutionele samenwerking tussen bijvoorbeeld de COA en de gemeenten er soms nog geen goede afstemming is met betrekking tot de informatieverwerking van de arbeids- en opleidingsprofielen van statushouders, waardoor er kostbare informatie verloren gaat of niet adequaat wordt ingespeeld op de behoeftes van de specifieke statushouder per case. We zien veel van de klassieke problematiek van decentralisatie terug in de complexiteiten, waarbij de afstemming en rolverdeling nog niet helder genoeg is en daarnaast sommige gemeenten onvoldoende financiële middelen hebben, om het gedecentraliseerde arbeidsparticipatiebeleid uit te voeren en daarnaast gemeenten onderling niet dezelfde beleidsinstrumentatie gebruiken, hetgeen verschillende effecten produceert.

Daarnaast is de wetgeving zoals vormgegeven uit de wetgevende macht op het niveau van de nationale overheid vaak nog te beperkend voor de statushouders, waardoor instanties als het COA en UAF geremd zijn in hun mogelijkheden statushouders aan het werk te krijgen. Zo is het moeten aanvragen van een tewerkstellingsvergunning en de lange tijdsduur hiervan remmend voor de mogelijkheid om snel aan het werk te kunnen als statushouders, evenals de wetsbepaling dat statushouders pas 6 maanden na aankomst als vluchteling en het ontvangen van een vergunning mogen werken. Daarnaast mogen ze slechts 24 weken per jaar werken en is er een wettelijke voorkeur bij de werkgever voor 'prioriteit genietend aanbod'. Er lijkt hier een tegenstrijdigheid van doelen te zijn, waarbij de overheid enerzijds snelle participatie van de statushouder verwacht, maar anders in de wetgeving beperkingen oplegt. Ook is er in de decentralisatie van het

arbeidsparticipatiebeleid geconstateerd dat niet alle gemeenten dezelfde instrumentatie inzetten en dat niet alle gemeenten even actief samenwerken met het COA in het direct stimuleren van het participeren van statushouders op de arbeidsmarkt. Tot slot is er meer maatwerk nodig in de samenwerking bij en uitvoering van het arbeidsparticipatiebeleid, waarbij men rekening moet houden met de eerder genoemde zwakkere doelgroepen en het de arbeidsbemiddeling per individu vormgegeven moet worden in de uitvoering. Hieraan is wellicht gehoor gegeven in het nieuwe inburgeringsstelsel vanaf 2020, in de vorm van het persoonlijke PIP (Plan inburgering en Participatie) programma (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2019). We zullen dus ook moeten zien hoe dit in de toekomst zich uit werkt. Op dit moment is het (helaas) dus wel zo dat de combinatie van de hiervoor genoemde complexiteiten ervoor zorgen dat statushouders uiteindelijk vaak lange periodes inactief zijn op de arbeidsmarkt. Dit zorgt er voor dat de mate van passiviteit toeneemt bij een statushouder ten aanzien van het inburgeren in z'n geheel en het participeren aan de arbeidsmarkt (ACVZ, 2013 ; WRR, 2015)

Een belangrijke aantekening bij deze conclusie is dat er een aantal beperkingen in het onderzoek zijn, die van invloed zijn op de waarheidsgetrouwheid en de volledigheid van de conclusie. Deze beperkingen zullen kort uiteengezet worden in de reflectie aan het eind van het gehele onderzoek.

3. Hoofdstuk Culturele Antropologie

3.1 Inleiding

Het Nederlandse beleid omtrent opvang en integratie van asielzoekers heeft de afgelopen decennia verschillende ontwikkelingen doorlopen. Hoewel er vanaf 1970 een multiculturele aanpak omtrent opvang en integratie van vluchtelingen opkwam, zorgde dit uiteindelijk alleen tot een heropleving van rechtse partijen. Deze rechtse partijen waren van mening dat de pluralistische of multiculturele benaderingen van integratie en immigranten gefaald hadden (Vasta, 2007). De heropleving van deze rechtse partijen leidde tot een assimilationistische benadering binnen de integratie en immigranten sector. De AZC's werden volledig geïstitutionaliseerd waarbij de bewoners van de AZC's volledig afgezonderd waren van de Nederlandse samenleving, te maken hadden met lange asielprocedures, ingeperkte vrijheid en volledige afhankelijkheid van het gastland (Ghorashi & Rast, 2018). Echter is deze assimilationistische visie de afgelopen jaren afgenomen door verschillende vormen van kritiek op de negatieve effecten die hierbij komen kijken. Denk hierbij aan een geringe (economische) participatie en sociale integratie (Ghorashi & Rast, 2018). Nederland is steeds meer bezig met het ontwikkelen van een zogenaamde *participation society*, waarin de overheid maatschappelijke betrokkenheid onder AZC bewoners stimuleert (WWR, 2001). Niet alleen de gespecialiseerde programma's vanuit de gemeente zorgen voor een toevloed aan de maatschappelijk betrokkenheid van de AZC bewoners. Door de toename van asielzoekers in Nederland de afgelopen jaren zijn er verschillende gemeenschapsinitiatieven ontstaan die een positieve bijdrage leveren aan maatschappelijke betrokkenheid van AZC-bewoners (Sturing & van Zaanen, 2019). Deze gemeenschapsinitiatieven bieden de AZC-bewoners verschillende manieren om zich niet alleen persoonlijk te ontwikkelen maar ook om het proces van maatschappelijke betrokkenheid binnen de Nederlandse samenleving te vergemakkelijken. Deze gemeenschapsinitiatieven verschillen tot initiatieven die helpen met het leren van de Nederlandse taal tot het bijdragen aan de ontwikkeling op gebied van muziek, dans, kunst en sport (Sturing & van Zaanen, 2019).

In dit disciplinaire hoofdstuk wil ik de rol van verschillende culturele gemeenschapsinitiatieven op de maatschappelijke betrokkenheid van AZC-bewoners onderzoeken. Dit brengt mij tot de volgende deelvraag:

‘Op welke manier dragen culturele activiteiten, georganiseerd door gemeenschapsinitiatieven, bij aan de maatschappelijke participatie van AZC bewoners in Nederland?’

Om deze vraag te beantwoorden heb ik mij gericht op verschillende gemeenschapsinitiatieven die werkzaam zijn binnen AZC's in Nederland. De culturele activiteiten binnen deze gemeenschapsinitiatieven worden verder onderzocht en in verbintenis gebracht met antropologische theorieën onttrokken uit verschillende wetenschappelijke artikelen. Theorieën als, *Displacement*, *sense of identity* en *Sense of Belonging* worden in het theoretisch kader geoperationaliseerd en verder uitgelegd. Vervolgens worden er verschillende vormen van *Displacement* aan de hand van de perspectieven van de statushouders besproken. Hierna wordt er aan de hand van de bovenstaande theorieën inzicht gegeven naar de functies van de verschillende culturele activiteiten georganiseerd door gemeenschapsinitiatieven en hoe zich dit relateert naar maatschappelijke participatie. Hierbij wordt gebruik gemaakt van wetenschappelijke literatuur en kwalitatieve data afkomstig uit een voorgaand kwalitatief onderzoek dat heeft plaatsgevonden van 10 februari tot en met 10 april in het AZC Willinklaan ter Amsterdam.

Met dit onderzoek hoop ik nieuwe inzichten te geven over de rol van “vrijtijdsactiviteiten” binnen een effectieve integratie van statushouders binnen de Nederlandse samenleving. Bovendien hoop ik hiermee de nieuwe gemeenschapsinitiatieven te stimuleren die aan de hand van “vrijtijdsactiviteiten” bij willen dragen aan een verbeterde opvang en integratie van statushouders in Nederland.

3.2 Theoretisch Kader

Maatschappelijke betrokkenheid

In het rapport van COA worden twee perspectieven gegeven omtrent maatschappelijke betrokkenheid, namelijk economische betrokkenheid en sociaal-culturele participatie (Cortooms & Geerlings & Rengers, 2015). Met economische participatie wordt naast het hebben van werk ook het voorbereiden op werk aan de hand van een inburgeringsprogramma en opleiding bedoeld. Hoewel economische participatie van essentieel belang is voor een volledige maatschappelijke participatie ligt de focus binnen dit disciplinaire hoofdstuk voornamelijk op de sociaal culturele betrokkenheid.

Sociaal-culturele participatie houdt in dat AZC bewoners de mogelijkheid hebben om op sociaal cultureel terrein actief te zijn binnen de Nederlandse maatschappij (Cortooms & Geerlings & Rengers, 2015). Deze sociaal-culturele participatie bestaat uit het toegang hebben tot een sociaal netwerk en vrijetijdsbesteding (Cortooms & Geerlings & Rengers, 2015). Het toegang hebben tot een sociaal netwerk refereert naar de mogelijkheid tot het creëren van (interculturele) sociale relaties binnen de Nederlandse samenleving. Binnen dit onderzoek wordt er gekeken naar de rol van de verschillende culturele activiteiten op de mate van deze maatschappelijke betrokkenheid op sociaal-cultureel niveau.

Displacement

Binnen dit disciplinaire hoofdstuk is *Displacement* een belangrijk onderdeel. De statushouders binnen de AZC's in Nederland hebben allemaal te maken gehad met verschillende vormen van *Displacement* (Sturing & van Zaanen, 2019). *Displacement* bestaat uit *lifescapes*. Hiermee wordt de totale omgeving waarin mensen leven bedoeld. Denk hierbij aan de materiële, ecologische, sociale en symbolische middelen die onderdeel zijn van het leven van een individu (Lubkemann 2008, 193). *Displacement* kan dus op verschillende manieren geïnterpreteerd worden. De meest voor de hand liggende interpretatie relateert zich aan de ontbinding van een geografische locatie. Een individu heeft bijvoorbeeld noodgedwongen zijn huis of zijn land moeten verlaten (Malmberg 1997). Echter is *Displacement* meer dan alleen de ontbinding van een geografische locatie. *Displacement* kan vanuit een antropologisch perspectief gezien worden als een problematische liminale positie in de maatschappij (Malkki, 1995). *Displacement* richt zich hier op het sociaal-culturele elementen van de *lifescapes* van de statushouder door te kijken naar verschillende sociaal-culturele factoren die een negatieve invloed hebben op de maatschappelijke participatie van de statushouder binnen de Nederlandse samenleving. Denk hierbij aan het ontbreken van een sociaal netwerk, geen toegang tot werk, geen mogelijkheid tot activiteiten rondom vrijetijdsbesteding en het ervaren van een culture shock. Ervaringen van *Displacement* hebben een negatieve werking op de maatschappelijke betrokkenheid van de statushouder binnen de Nederlandse samenleving.

Sense of Belonging en Sense of identity

In dit hoofdstuk worden *sense of identity* en *Sense of Belonging* benaderd als eventuele hulpmiddelen om verdere ontwikkelingen in *Displacement* te verzachten, verhelpen of zelfs te voorkomen. *Sense of identity* refereert naar de identificatie aan de hand van sociaal-culturele kenmerken (Sturing & van Zaanen, 2019). Voorbeelden van deze identiteiten zijn bijvoorbeeld, cultuur, taal, religie maar ook persoonlijke interesses en ervaringen (Baily & Collyer, 2006). Binnen dit hoofdstuk wordt *sense of identity* benaderd vanuit een individueel perspectief en een gezamenlijk perspectief. In het kader van het AZC zien we hoe statushouders door vormen van *Displacement* leiden aan een verlies van eigen identiteit (Sturing & van Zaanen, 2019). *Sense identity* vanuit het individuele perspectief kijkt naar hoe het creëren van een *sense of identity* kan helpen bij processen van het eigen maken van nieuwe culturen en sociale normen en waarden. *Sense of identity* vanuit een gezamenlijk perspectief kijkt naar de rol van identificatie aan de hand van sociaal-culturele kenmerken in het creëren van een verbondenheid naar een andere groep mensen of individuen.

Deze verbondenheid kan leiden naar een *Sense of Belonging* (Baily & Collyer, 2006). De term *Sense of Belonging* refereert naar de noodzaak van een gevoel van verbondenheid tot een bepaalde groep door overeenkomsten in identificatie aan de hand van sociaal-culturele kenmerken en interesses (Dialogue Society, 2014). Deze verbondenheid tot een bepaalde groep aan de hand van sociaal-culturele identificatie uit zich in de ervaring van persoonlijke betrokkenheid in een systeem of omgeving waardoor een persoon zichzelf ziet als integraal onderdeel van dat systeem of omgeving (Hagerty et al.,1992). *Sense of Belonging* wordt binnen dit hoofdstuk gezien als belangrijk onderdeel dat verschillende vormen van sociaal-culturele *Displacement* tegengaat.

3.3 Ervaringen van *Displacement*

In het theoretisch kader hebben we kunnen zien dat maatschappelijke participatie zich voornamelijk richt op de mogelijkheid tot het creëren van (interculturele) sociale banden binnen de Nederlandse samenleving. Echter spelen verschillende vormen van *Displacement* een negatieve rol op deze vorm van maatschappelijke participatie. De sociaal-culturele aspecten van de *lifescapes* zijn aan de hand van *Displacement* op een negatieve wijze aangetast (Sturing & van Zaanen, 2019). In dit onderdeel zullen twee belangrijke vormen van *Displacement* worden omschreven. Binnen de AZC's zijn uiteraard meer vormen van *Displacement* terug te vinden die een negatieve invloed hebben op de sociaal-

culturele aspecten van de *lifescapes* van de statushouder echter kunnen deze niet allemaal besproken worden in verband met de duur van dit onderzoek.

Culturele Displacement van de statushouders binnen de Nederlandse samenleving

Wanneer de gevluchte individuen zijn aangekomen in het AZC zullen zij blootgesteld worden aan verschillende vormen van *Displacement*. Deze vormen van *Displacement* hebben allemaal een negatieve invloed op de *lifescapes* van een individu. Hoewel *lifescapes* de totale leefomgeving van een individu omschrijven zal er voornamelijk gericht worden op de sociale en symbolische middelen die onderdeel van de *lifescapes* van een individu.

De voornaamste vorm van *Displacement* die wordt ervaren door de statushouders wonend in het AZC is *cultural Displacement*. Het fenomeen *cultural Displacement* wordt op de volgende wijze geconceptualiseerd: een individu dat *cultural Displacement* ervaart, heeft een geïnternaliseerde cultuur van oorsprong, die op verschillende manieren contrasteert met de cultuur van het gastland waarin de persoon is ontheemd en momenteel leefbaar is (Aylesworth & Ossorio, 1983). Echter, in het kader van het AZC valt deze definitie nog breder te trekken. De individuen krijgen namelijk niet alleen te maken met de nieuwe cultuur in het gastland maar ook met verschillende culturen binnen het AZC zelf. Zo verklaart een statushouder binnen het AZC Willinklaan:

“not only the main culture in the Netherlands was different for me, but also cultures in ter Apel and where I live now. All types of different people from different parts of the world, different cultures, different backgrounds. They are all forced to live in a very small place and sometimes they have to live in the same room together, which is very hard to bare. I can tell you this was the hardest part of my life because of all the hard experiences that I had in the past 2 years. Sometimes I feel like the AZC's are like a small map of the world. You live in a very small community and then you have people from syria, iran, eritrea, yemen. It's like a little world” (M.Sturing, personal communication, 20 maart, 2019)

De problemen voor een statushouder die *cultural Displacement* ervaart komen niet alleen voort uit het feit dat zij onvoldoende zijn voorbereid om deel te nemen aan de sociale vormen van het gastland waarin ze zijn ontheemd. Ook moeten ze omgaan met verschillende culturen die binnen het

AZC samenkomen. Al deze individuen met een verschillende culturele achtergrond hebben sterk de neiging om sociale vormen van hun cultuur van oorsprong aan te houden. Deze cultuur van oorsprong geeft aan wat “goed” of wat “slecht” is, of wat als “natuurlijk” of “onnatuurlijk” aanvoelt. Om deel te kunnen nemen aan de sociale-culturele maatschappij binnen het gastland moeten de ontheemde individuen tot op een zekere hoogte afstand nemen van wat “goed” of “natuurlijk” voelt en participeren op een manier wat voor hen onnatuurlijk of zelfs onwerkelijk lijkt (Aylesworth & Ossorio, 1983). De cultureel ontheemde groepen binnen het AZC onderling, en de culturele groep van het gastland zijn vatbaar voor wederzijdse en systematische misverstanden over elkaars gedrag (Aylesworth & Ossorio, 1983). Deze misverstanden dragen bij aan een continue bevestiging van *displacement*. De misverstanden hebben een negatief effect op interculturele interactie binnen en buiten het AZC waardoor de mogelijkheid tot het opbouwen van een sociaal netwerk wordt beperkt. Dit heeft een negatieve invloed op de maatschappelijke participatie binnen de Nederlandse samenleving.

Het ontbreken van een sociaal netwerk

Naast *cultural Displacement* ondervinden de statushouders binnen het AZC nog een tweede belangrijke vorm van *Displacement*. Deze vorm van *Displacement* uit zich aan de hand van het ontbreken van een sociaal netwerk binnen de Nederlandse samenleving. Een statushouder binnen het AZC verklaart dat dit volgens hem vooral te maken heeft met de geografische ligging van de AZC's;

“Camps are always really isolated from cities. No one knows them. The rules in the camps are very strict. COA people have to sign documents that say they will never make any friendship with anyone of the refugees. Most of the time camps were outside of the cities. Three kms walking distance to other neighborhoods. It was very difficult to have any human contact with people outside the camp”. (R.van Zaanen, personal communication, 11 maart, 2019)

Veel van de AZC's zijn vaak ver weg van de steden geplaatst waardoor sociale interactie met de Nederlandse samenleving vaak niet goed mogelijk is. De locaties waar de AZC's geplaatst worden zijn vaak locaties met een lage immigratie intensiteit. Door de geringe mate van immigratie in deze

gebieden zijn de bewoners vaak minder aangesloten met mensen van een andere etniciteit (Spicer, 2008). Dit maakt het niet alleen lastig om een sociaal netwerk op te bouwen dat zich verder strekt dan alleen binnen het AZC, ook uit dit zich in verschillende vormen van discriminatie op basis van afkomst. Statushouders binnen een AZC ondervinden regelmatig verschillende vormen van discriminatie. Zoals; het niet toegelaten worden tot lokale winkels, cafés en andere openbare ruimtes, verschillende vormen van onderdrukking en soms zelf geweld (Spicer, 2008). Kortom, het leven met verschillende onbekende culturen binnen het AZC, het leven binnen een gastland met onbekende sociaal-culturele normen en de geringe mogelijkheid tot het opbouwen van een sociaal netwerk buiten het AZC om, dragen allemaal bij aan de bevestiging van de liminale positie binnen de Nederlandse samenleving waarin een statushouder zich bevindt (*displacement*). Echter zijn er verschillende gemeenschapsinitiatieven opgericht die een deel van de verantwoordelijkheid omtrent maatschappelijke betrokkenheid binnen de Nederlandse samenleving tot zich hebben genomen. De verschillende gemeenschapsinitiatieven organiseren verschillende activiteiten die een positieve bijdrage leveren in de verbetering van de liminale positie binnen de Nederlandse samenleving onder statushouders. In het volgende onderdeel wordt ingegaan op het creëren van een *sense of identity* en *sense of belonging* aan de hand van *cultural activities* en hoe dit de bovengenoemde vormen van *Displacement* tegengaat.

3.4 Cultural activities, Sense of identity en Sense of Belonging

De bestuurlijke organisatie van het AZC, ook wel het COA genoemd, maakt het mogelijk om als gemeenschapsinitiatief verschillende activiteiten omtrent vrijetijdsbesteding te organiseren. Dit wordt gedaan door het ter beschikking stellen van zogenoemde “vrijetijdruimtes”. De beschikbaarheid van deze “vrijetijdruimtes”, ook wel *created spaces* genoemd, spelen een belangrijke rol in het creëren van een sociale interactie. *Creates spaces* zijn ruimtes opgericht door actoren buiten geïnstitutionaliseerde beleidsarena’s. Dergelijke ruimtes worden beschouwd als ruimtes waarin de meest krachtige vorm van maatschappelijke betrokkenheid naar voren komt. Dit komt omdat deze ruimtes bestuurd worden vanuit de burgers (Ghorashi & Rast, 2017). In deze ruimtes kunnen de statushouders deelnemen in verschillende vormen van sociale interactie en krijgen nu de mogelijkheid om hun sociale omgeving op lokaal niveau vorm te geven (Ghorashi & Rast, 2017).

Dienovereenkomstig zou de opkomst van gemeenschapsinitiatieven werkzaam in deze *created spaces* voor veel statushouders een omslag kunnen betekenen in de richting van een meer inclusieve benadering van de opvang van vluchtelingen. De statushouders krijgen nu de mogelijkheid om actief deel te nemen aan hun integratieproces aan de hand van het creëren van maatschappelijke participatie op sociaal-cultureel niveau (Ghorashi & Rast, 2017).

De activiteiten omtrent vrijetijdsbesteding die georganiseerd worden binnen deze *created spaces* worden binnen dit disciplinaire hoofdstuk gezien als *cultural activities*. Dit komt door de hoge culturele waarde waarover de activiteiten beschikken (Lewis, 2015). Deze culturele waarde uit zich in de reproductie van verschillende nationale en etnische identiteiten gedurende deze activiteiten (Baily & Collyer, 2006). De reproductie van deze verschillende nationale etnische identiteiten dragen bij aan het creëren van een *sense of identity* en een *Sense of Belonging*.

Gemeenschapsinitiatieven waar deze reproductie duidelijk naar voren komen zijn de Vrolijkheid en Orchestre Partout. Beide initiatieven richten zich op het creëren van een *Sense of Belonging* en een *sense of identity* door middel van muziek, dans, kunst en theater (Sturing & van Zaanen, 2019).

Sense of identity wordt binnen de *cultural activities* op verschillende wijze gecreëerd. Bij de *cultural activities* binnen het AZC speelt diaspora een belangrijke rol. Gedurende de activiteiten worden de verschillende diaspora van de individuen benadrukt in het creëren van een *sense of identity*. Deze aspecten van diaspora kenmerken zich aan bekende sociaal-culturele gebruiken en ervaringen uit het thuisland uitgedrukt in activiteiten als muziek, dans en kunst (Lewis, 2014). Voorbeelden van kenmerken van deze sociaal-culturele gebruiken en ervaringen zijn taal, klederdracht, religie, muzikale achtergrond maar ook ervaringen omtrent migratie (Lewis, 2014). De kenmerken zijn op verschillende manieren terug te vinden binnen de *cultural activities* en dragen bij aan de verbetering van de eerder genoemde vormen van *Displacement* (Sturing & van Zaanen, 2019).

Gemeenschapsinitiatieven als de Vrolijkheid en Orchestre Partout creëren aan de hand van wereldmuziek een *sense of identity* onder de statushouders. De statushouders wordt gevraagd om composities afkomstig uit het land van herkomst voor te leggen. Deze composities worden door professionele muzikanten geleerd aan de statushouders. Ook wordt de individuele statushouder gestimuleerd/begeleid om de compositie te zingen in zijn eigen moedertaal (Sturing & van Zaanen). De nummers die gespeeld worden bestaan uit verschillende aspecten van diaspora die etnische

identiteiten reproduceren. De muzikale activiteiten kunnen dus gebruikt worden als een manier waarop identiteit en culturele praktijken uit het land van herkomst kunnen worden ondersteund. Het creëren van deze individuele *sense of identity* aan de hand van muziek laat de statushouders kennismaken met de verschillende culturele achtergronden. De muzikale activiteiten kunnen zo ook gebruikt worden als een manier om kennis te maken met nieuwe sociaal-culturele praktijken en de transities te leren maken tussen verschillende culturen (Marsh, 2016). Binnen de twee gemeenschapsinitiatieven zijn talloze voorbeelden terug te vinden waarin we zien hoe statushouders transities leren maken tussen verschillende culturen aan de hand van interculturele interactie binnen de *cultural activities*.

Aan de hand van het volgende voorbeeld probeer ik deze transitie in kaart te brengen. Een statushouder afkomstig uit Iran legt gedurende de *cultural activities* van de gemeenschapsinitiatieven uit hoe bepaalde Iraanse ritmes gespeeld moeten worden en vertelt over de culturele achtergrond van deze ritmes. De andere statushouders, met elk een eigen etnische achtergrond, leren de ritmes zich eigen maken door het toe te passen binnen hun eigen muziek. Na het leren van een specifiek Iraans ritme laat een statushouder afkomstig uit Eritrea zien dat er verschillende overlappings zijn tussen de ritmes die gespeeld worden in Eritrea en de ritmes die gespeeld worden in Iran (Sturing & van Zaanen, 2019). Het op muzikale wijze leren van andermans culturele achtergrond leert de statushouder om te gaan met de verschillende culturen die binnen het AZC naar voren komen. Het leren van nieuwe ritmes afkomstig uit een andere culturele achtergrond leert de statushouder om buiten hun cultuur van oorsprong te treden door juist niet te doen wat “natuurlijk” of “goed” voelt. Aan de hand van muzikale activiteiten leert de statushouder op een speelse wijze juist het “onnatuurlijke” te doen, om zo nieuwe sociaal-culturele gebruiken zich eigen te maken. Het leren van elkaars culturele gebruiken door het creëren van een *sense of identity* binnen een *cultural activity* als muziek draagt bij aan de verkleining van wederzijdse systematische misverstanden over elkaars gedrag. De afname van deze onderlinge misverstanden zal verdere ontwikkeling van *Displacement* binnen de AZC's tegengaan door een verbetering in communicatie tussen de statushouders (Aylesworth & Ossorio, 1983). Daarnaast zien we ook dat om te kunnen deelnemen aan de sociaal-culturele maatschappij van een gastland er, tot op een zekere hoogte, afstand genomen moet worden van wat “goed” of “natuurlijk” (Aylesworth & Ossorio, 1983). Ook hier zien we hoe het

creëren van een *sense of identity* en de interculturele interactie die hiermee gepaard gaat de statushouder voorbereiden op maatschappelijke participatie binnen de Nederlandse samenleving. Naast het creëren van een *sense of identity*, leggen de gemeenschapsinitiatieven ook de nadruk op het creëren van een *Sense of Belonging* binnen de *cultural activities*. Deze *Sense of Belonging* staat nauw in verband met *sense of identity* omdat *Sense of Belonging* vaak tot stand komt door identificatie aan de hand van sociaal-culturele kenmerken, ervaringen en interesses (*sense of identity*) (Dialogue Society, et al., 2014). In dit onderzoek wordt de focus gelegd op een *Sense of Belonging* in relatie tot het hebben van een sociaal netwerk aan de hand van *sense of identity* binnen de Nederlandse samenleving dat zich verder strekt dan alleen binnen de AZC's. De gemeenschapsinitiatieven leggen in de *cultural activities* nadruk op de realisatie van het leggen van sociale contacten binnen de Nederlandse samenleving. De *cultural activities* dragen bij aan het wegnemen van sociale belemmeringen bij de aansluiting binnen de Nederlandse maatschappij (de Vrolijkheid, 2017). Dit wordt gedaan door de *cultural activities* te betrekken in de Nederlandse samenleving en niet alleen te laten plaatsvinden binnen de AZC's. Door duurzame samenwerkingen met middelbare scholen, opleidingen, kunst en muziek instellingen worden de kansen op contact met mensen binnen de Nederlandse samenleving vergroot (de Vrolijkheid, 2017). Zo worden er aan de hand van deze samenwerkingen optredens, exposities en voorstellingen georganiseerd door de gemeenschapsinitiatieven. Deze optredens, exposities en voorstellingen beschikken over een interessant sociaal karakter die vormen van *Displacement* tegengaan aan de hand van *Sense of Belonging* (Lewis, 2014). De samenwerking met Nederlandse middelbare scholen, opleidingen en kunst en muziekinstellingen maken het mogelijk dat ook de Nederlandse samenleving deel kan nemen aan de *cultural activities*. Het gezamenlijk muziek maken, dansen, werken aan kunst, het bijwonen van theatervoorstellingen of het uitwisselen van ervaringen en interesses laten interculturele interactie tot stand komen. De ritmische (muziek en dans) en kinesthetische (uitwisselingen kunst, ervaringen en interesses) aspecten van het samen beoefenen van verschillende culturele activiteiten gedurende de samenwerkingen tussen de gemeenschapsinitiatieven en verschillende instanties binnen de Nederlandse samenleving dragen bij aan de productie van groepscohesie (Marsh, 2016). Het gezamenlijk ondernemen van *cultural activities* creëert een direct gevoel van gelijkheid en samenhang tussen de statushouder en individuen van de Nederlandse

samenleving (Marsh, 2016). Dit gevoel van samenhang uit zich in een *Sense of Belonging* naar de Nederlandse samenleving. Statushouders voelen zich nu meer sociaal geaccepteerd in de Nederlandse samenleving waardoor de mogelijkheden tot het opbouwen van een sociaal netwerk verbeterd worden. De verbeterde mogelijkheden tot het opbouwen van een sociaal netwerk dragen bij aan een hogere persoonlijke betrokkenheid binnen de maatschappij. De statushouder wordt op de wijze een integraal deel van de Nederlandse maatschappij op sociaal-cultureel niveau (Hagerty et al., 1992).

Kortom, door deze *cultural activities* ook binnen de Nederlandse samenleving te laten plaatsvinden kan er geconcludeerd worden dat de Nederlandse bevolking ook een belangrijke rol speelt in de mate van intensiteit van de maatschappelijke participatie van de statushouder. Sociaal-culturele acceptatie vanuit de Nederlandse samenleving is hierbij belangrijk. Afstappen van een “vijandige” houding naar een meer positieve of zelfs een behulpzame houding ten opzichte van de statushouders en zijn/haar sociaal-culturele identiteiten heeft een positief effect op de ontwikkeling van een *Sense of Belonging* (Sturing & van Zaanen, 2019). Aan de hand van gedeelde interesses, ervaringen, etniciteit of cultuur hebben te statushouders nu de mogelijkheid om sociale banden op te bouwen binnen de Nederlandse samenleving. Vormen van *Displacement* die uitsluiting van de Nederlandse samenleving weergeven worden nu mogelijk verholpen en maatschappelijke betrokkenheid binnen de Nederlandse samenleving gestimuleerd.

3.5 Conclusie

Uit dit onderzoek is gebleken dat de *cultural activities* een veelzijdige rol kunnen spelen in het stimuleren van maatschappelijke betrokkenheid van statushouders binnen de Nederlandse samenleving. Aan de hand van het creëren van een *sense of identity* en een *Sense of Belonging* binnen de *cultural activities* van de gemeenschapsinitiatieven is laten zien hoe de culturele waarde van de activiteiten een belangrijke rol spelen in het verzachten, oplossen of voorkomen van *Displacement* op sociaal-cultureel niveau. De *cultural activities* helpen mogelijk bij het opbouwen van een sociaal netwerk binnen de Nederlandse samenleving om zo de maatschappelijke participatie te verhogen. Dit wordt gedaan door; enerzijds de statushouder te leren om nieuwe culturen en sociale normen en waarden zich eigen te maken en anderzijds door de Nederlandse samenleving en de statushouder met elkaar te verbinden aan de hand van duurzame samenwerkingsverbanden. Dit onderzoek levert interessante inzichten op met wat een focus op vrijetijdsactiviteiten kan bieden. Het laat zien hoe een effectieve integratie verder gaat dan alleen functionele instituties als onderwijs,

werkgelegenheid, gezondheidszorg, huisvesting en formele organisaties (Lewis, 2014). Echter, is het belangrijk dat deze *cultural activities* niet als heilig middel worden gezien in de verbetering van maatschappelijke participatie. *Cultural activities* zijn slechts een klein onderdeel in het creëren van maatschappelijke participatie. Bovendien zijn er in verband met de duur van het onderzoek, geen inzichten gegeven in hoeverre er gedurende activiteiten rekening gehouden wordt met culturele verschillen. Zo zal het zingen van een eerbetoon aan Assad door een statushouder misschien wel een negatieve invloed hebben op gevoelens van identiteit en *belonging* van een andere statushouder. Dit zou mogelijk in een vervolgonderzoek verder kunnen worden uitgewerkt.

4. Hoofdstuk Algemene Sociale Wetenschappen

4.1 Inleiding

Binnen de Nederlandse samenleving wordt er van elk individu verwacht dat deze een bijdrage levert. Zo introduceerde koning Willem Alexander het begrip participatiesamenleving in 2013 op de volgende wijze: “Van iedereen die dat kan wordt gevraagd verantwoordelijkheid te nemen voor zijn of haar eigen leven en omgeving.” Om dus een bijdrage aan de maatschappij te kunnen leveren en om binnen een maatschappij te kunnen participeren, op verschillende vlakken, dient een persoon logischerwijs gezond te zijn. Dit kan opgemaakt worden uit *“iedereen die dat kan”*. Dat er een verband is tussen *‘gezondheid en maatschappelijke participatie’* blijkt onder andere uit het gelijknamige rapport van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM). In dit rapport staat onder andere in welke mate zowel gezonde als ongezonde mensen participeren in de samenleving. Dat dit thema verder gaat dan alleen de zorg komt ook naar voren, zo werd in het voorjaar van 2013 door het Ministerie van Volksgezondheid en Welzijn (VWS) de opzet voor een Nationaal Programma Preventie (NPP) naar de Kamer (VWS, 2013) gestuurd. Hierin stond onder andere het volgende: ‘Gezondheid is belangrijk voor de kwaliteit van het leven van mensen. Naast deze belangrijke intrinsieke waarde heeft gezondheid ook maatschappelijk nut: een vitale samenleving heeft baat bij een gezonde bevolking, waarin zo veel mogelijk mensen participeren en duurzaam inzetbaar zijn.’ (Herbers, 2013 p.14) Gezondheid kent meerdere facetten, in dit hoofdstuk zal de focus liggen op mentale gezondheid. Hierbij zal er gekeken worden naar de invloed van de mentale gezondheid op maatschappelijke participatie van de statushouder, en in het bijzonder naar arbeidsparticipatie. Zoals voorafgaand in deze scriptie is aangegeven wordt onder de termen ‘maatschappelijk/maatschappij’ een eenvoudige werkdefinitie gehanteerd: Iedereen die woonachtig in Nederland is of in afwachting is voor definitief burgerschap in Nederland, valt onder de Nederlandse maatschappij. Hierbij is ‘De statushouder’ een asielzoeker, die een verblijfsvergunning voor beperkte tijd (5 jaar) heeft en in afwachting is tot volledige naturalisatie en daarmee volledig Nederlands burgerschap.

De keuze voor de focus op arbeidsparticipatie in dit hoofdstuk is gemaakt vanuit praktische overwegingen aangezien dit goed meetbaar is en aangezien dit goed gerapporteerd wordt. Naast praktische overwegingen is er ook gekozen voor arbeidsparticipatie omdat dit gezien kan worden als een van de belangrijkste facetten van maatschappelijke participatie. Economische zelfstandigheid en sociale kringen kunnen onder andere voortvloeien uit arbeidsparticipatie.

Uit het bovenstaande kan geconcludeerd worden dat een statushouder dus mentaal gezond dient te zijn om uiteindelijk goed te kunnen participeren in een maatschappij. (Herbers, 2013) Dat hier waarde aan wordt gehecht blijkt ook uit de regelgeving. De Nederlandse asielzoeker heeft het recht en de toegang tot gezondheidszorg, het Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA) heeft hierbij een gidsfunctie. De zorg waar asielzoekers aanspraak op kunnen maken is omschreven in de Regeling Medische zorg Asielzoekers (RMA). Het grootste deel van de aanspraken onder de RMA komt dan ook overeen met de aanspraken in het basispakket van de zorgverzekeringswet. (COA, 2019) In dit disciplinaire hoofdstuk zal beschreven worden dat deze regeling niet onterecht is aan de hand van het belang van gezondheid voor maatschappelijke participatie.

Dat mentale gezondheid een drempel kan zijn voor participatie onder asielzoekers, waar de groep 'statushouder' ook onder valt, kan opgemaakt worden uit de cijfers. Zo geeft de organisatie Pharos bijvoorbeeld dat zelfmoordpogingen onder asielzoekers bijna tweemaal vaker voorkomen dan in de totale Nederlandse bevolking en dat vluchtelingen en asielzoekers vaker psychische problemen hebben dan autochtone Nederlanders. Tot wel 80% van hen zou last hebben van angst- en depressieklachten en 50% zou traumagerelateerde klachten hebben. Ook geeft het Pharos dat jonge vluchtelingen tien keer zoveel behoefte zouden hebben aan psychosociale hulp. (Pharos, 2019) Zo zijn er vele onderzoeken waardoor de mentale gezondheid van statushouders als zorgwekkend gezien kan worden. (Huijnk, 2017) Dit alles heeft geleid tot de volgende deelvraag:

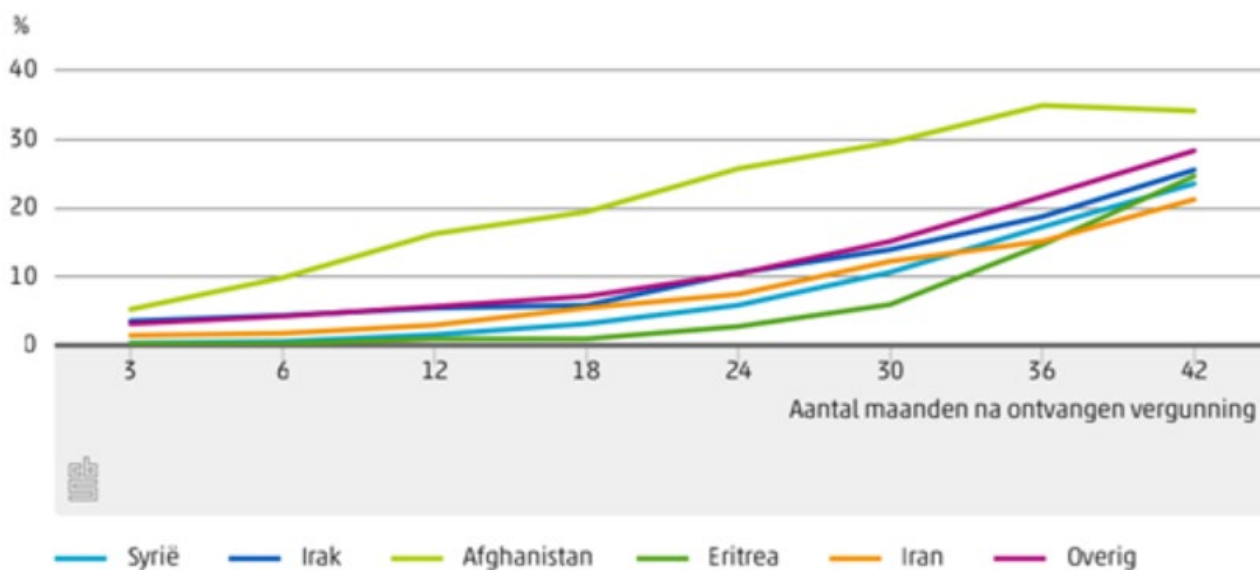
'Welke factoren beïnvloeden de mentale gezondheid van statushouders?'

om deze deelvraag te kunnen beantwoorden wordt er in dit hoofdstuk eerst aandacht besteed aan de cijfers betreffende mentale gezondheid en arbeidsparticipatie van statushouders om het verband en de relevantie van dit hoofdstuk te verduidelijken. Ten tweede zal er gekeken worden naar factoren die ten grondslag kunnen liggen aan de mindere mentale gezondheid onder statushouders. Dit zal onderverdeeld worden in factoren van vóór het migreren (pre-migratie) en in factoren van tijdens en

van na het migreren (post-migratie). Vervolgens zullen er nog theorieën worden uitgelicht die de mindere mentale gezondheid door post-migratie factoren kunnen verklaren.

4.2 Cijfers en Relevantie

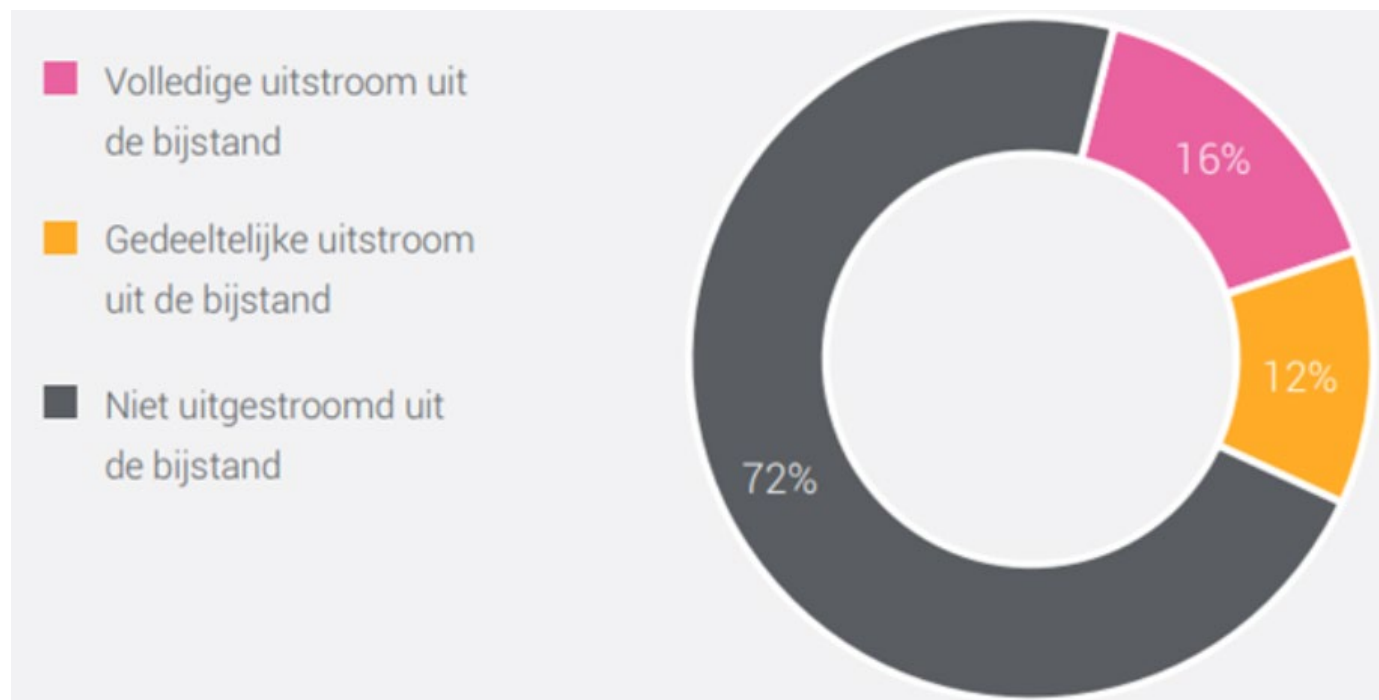
Om de relevantie van dit hoofdstuk aan te tonen en om het verband tussen arbeidsparticipatie en mentale gezondheid van statushouders duidelijk te maken zal er eerst een overzicht gegeven worden van verschillende statistieken die hier betrekking op hebben. Te beginnen bij de arbeidsparticipatie onder statushouders. Uit de statistieken blijkt dat er nog altijd winst te behalen valt wat betreft de arbeidsparticipatie onder statushouders, ondanks de relatief positieve cijfers van het CBS en de trend die zij waarnemen. Zo lijkt het aandeel werkende statushouders te stijgen: Het aandeel werkende uit het totale vergunningcohort 2016 heeft na anderhalf jaar net iets vaker een baan dan het vergunningcohort van 2015 (respectievelijk zeven en vijf procent). Het vergunningcohort 2015 heeft op haar beurt weer iets vaker een baan dan het vergunningcohort van 2014 (vier procent na anderhalf jaar). Voor vergunning-cohort 2014 is te zien dat na drie-en-een-half jaar ongeveer een kwart van alle 18 tot 65-jarige statushouders een baan heeft. Niet alleen stijgt de arbeidsdeelname van deze statushouders gestaag; ook is in het rapport van het CBS te zien dat de verschillen in arbeidsdeelname tussen de nationaliteiten kleiner worden. De meeste werkende statushouders werken in deeltijd (81 procent) en met een tijdelijk contract (89 procent). Centraal Bureau voor de Statistiek. (2019).

Figuur 1: bovenstaand figuur ter illustratie is afkomstig uit het desbetreffende rapport van het CBS. Aangegeven is het aandeel werkenden onder 18 tot 65 jarigen die in 2014 verblijfsvergunning asiël ontvingen, aantal maanden na ontvangen vergunning.

Desalniettemin zijn deze cijfers nog niet als heel erg positief op te vatten, zo blijkt onder andere uit de cijfers van het Kennisplatform Integratie & Samenleving (KIS). Resultaten uit 2018 laten zien dat gemeenten schatten dat 13 procent van de statushouders is uitgestroomd naar werk. Dit is dan wel iets hoger dan het voorgaande jaar (toen het naar schatting 8 procent was). Echter waren de gemeenten gematigd positief over het uitstroomcijfer. Aan de ene kant zou arbeidstoeleiding nou eenmaal tijd kosten, aan de andere kant kunnen de uitstroomcijfers nog altijd omhoog. In hetzelfde rapport staat dat van de statushouders maar 16 procent is bemiddeld naar onderwijs, en dat uitstroom naar opleiding/onderwijs niet opschiet. Voor een derde van de statushouders zetten gemeenten in op activeringsactiviteiten ter bemiddeling naar de arbeidsmarkt. Voor een even grote groep statushouders is ingezet op maatschappelijke participatie; deze groep is (nog) niet bemiddelbaar naar de arbeidsmarkt. Tot slot stond er in het rapport dat één vijfde van de statushouders nog geen ondersteuning van de gemeenten ontving in 2018. Dit is een vooruitgang ten opzichte van het voorgaande jaar, toen 37 procent nog geen ondersteuning ontving. Desalniettemin

tonen deze cijfers aan dat de helft van de statushouders in 2018 (nog) geen ondersteuning kreeg die op korte termijn moest leiden tot een baan. Kennisplatform Integratie & Samenleving. (2018).

Figuur 2: bovenstaande is afkomstig uit het desbetreffende rapport van het KIS. Aangegeven zijn de antwoorden in percentages op de vraag 'zijn er statushouders in uw gemeente uitgestroomd uit de bijstand?' (n=265)

Aan de hand van de cijfers betreffende de arbeidsparticipatie kan er dus nog altijd gekeken worden naar verbeterpunten die de (arbeids)participatie zouden kunnen bevorderen. Waar deze verbeterpunten gezocht en gevonden zouden kunnen worden is in de psychische gezondheid van statushouders, zo blijkt ook uit de cijfers. Zo heeft het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) in het rapport 'opnieuw beginnen' bijvoorbeeld onderzoek gedaan naar de psychische gezondheid van Syriërs in Nederland: 'In de studie Syriërs in Nederland (Dagevos et al. 2018a) werd gevonden dat 41% van de Syrische statushouders psychisch ongezond is: ze zijn bijvoorbeeld vaak somber, down of erg zenuwachtig en niet vaak kalm, rustig en gelukkig. In dit rapport zijn factoren in kaart gebracht die samenhangen met de psychische gezondheid van statushouders. Uit het rapport blijkt dat psychische ongezondheid voorkomt in brede lagen van de Syrische bevolkingsgroep' (Sociaal Cultureel

Planbureau2019. (2019)). Dit is een aanzienlijk deel van de Syrische bevolking in Nederland, waaronder ook statushouders vallen. Dat psychische problemen niet alleen voorkomen onder Syrische vluchtelingen heden ten dage, maar dat het een punt van aandacht is om de participatie in de samenleving door andere groepen ook te bevorderen, blijkt ook uit het rapport 'vluchtelingengroepen in Nederland' uit 2011. Zo valt uit de onderstaande tabel onder andere op te maken dat de psychische gezondheid van Afghaans, Iraaks, Iraans en Somalische deelnemers significant lager lag dan die van autochtone Nederlanders. Sociaal en Cultureel Planbureau. (2011).

Fysieke en psychische gezondheid, naar etnische herkomst en enkele achtergrondkenmerken, 2009
(in gemiddelde waarden^a)

	Afghaans	Iraaks	Iraans	Somalisch	autochtoon
fysieke gezondheid^b					
totaal	78,5	77,7	78,6	83,6	85,2
leeftijd					
15-24 jaar	91,8	90,8	92,1	90,7	89,9
25-44 jaar	76,8	78,5	81,9	80,8	88,2
45-64 jaar	58,2	59,3	64,2	63,8	80,6
geslacht					
man	81,1	80,7	79,1	86,7	87,5
vrouw	75,4	72,9	78,0	79,5	83,1
opleidingsniveau					
max. basisonderwijs	68,2	66,7	62,1	82,1	79,1
vbo/mavo	80,5	79,6	70,6	82,9	84,0
mbo/havo/vwo	83,3	82,5	79,1	85,3	84,6
hbo/wo	79,9	79,2	83,2	89,9	88,3
psychische gezondheid^b					
totaal	81,6	81,6	79,7	86,2	93,5
leeftijd					
15-24 jaar	91,5	91,9	90,0	89,8	96,4
25-44 jaar	78,7	80,7	81,3	85,1	91,9
45-64 jaar	70,1	71,0	70,0	71,9	93,8
geslacht					
man	83,8	84,6	79,9	87,6	94,7
vrouw	78,9	77,0	79,5	84,3	92,3
opleidingsniveau					
max. basisonderwijs	72,7	74,1	67,8	83,0	88,5
vbo/mavo	82,7	84,5	74,4	87,8	92,8
mbo/havo/vwo	84,9	86,4	79,2	89,7	95,1
hbo/wo	83,5	79,8	83,5	91,6	93,8

a Schaal van 1-100: hoe hoger de score, hoe beter de gezondheid.

b Geconstrueerde variabele op basis van aangepaste SF-12-vragen (zie B7.1 in de bijlage voor de berekening).

Bron: SCP (SING '09) gewogen gegevens

Figuur 3: bovenstaand figuur is afkomstig uit het rapport 'vluchtelingengroepen in Nederland'

Nu er inzichten zijn verkregen in de cijfers betreffende de arbeidsparticipatie onder statushouders en hun psychische gezondheid kan er gesteld worden dat een verbetering ten aanzien van de mentale gezondheid van statushouders een positief effect kan hebben op de arbeidsparticipatie, aangezien de statushouder hierdoor meer 'duurzaam inzetbaar' kan zijn op de arbeidsmarkt. Gezien de lengte en de duur van dit literatuuronderzoek kan er niet verder ingegaan worden op cijfers omtrent deze onderwerpen, wel is het relevant om mentale gezondheid van statushouders te onderzoeken aan de hand van arbeidsparticipatie omdat dit zou kunnen leiden tot beleidsadviezen met positieve uitwerkingen voor (arbeids)participatie. Om tot een verbetering van de mentale gezondheid onder statushouders te komen is het van belang om te onderzoeken wat hieraan ten grondslag ligt.

4.3 Pre-migratie

Zoals eerder aangegeven zal er in dit onderzoek worden gekeken naar oorzaken voor een mindere mentale gezondheid onder statushouders in de periode voor het migreren. Statushouders, zoals omschreven in dit onderzoek, zijn asielzoekers die een verblijfsvergunning hebben voor een bepaalde tijd en die in een AZC verblijven in afwachting voor het Nederlands burgerschap. Om in aanmerking te komen voor een verblijfsvergunning moet een asielzoeker kunnen aantonen dat hij of zij in het land van herkomst het risico loopt om vervolgd te worden. Dit kan zijn vanwege etniciteit of omdat deze deel uitmaakt van een sociale groep, vanwege godsdienst, nationaliteit of een politieke overtuiging. 'Mensen krijgen asiel wanneer ze risico lopen op marteling, onmenselijke of vernederende straf. Ook als de situatie in een land niet voldoende veilig is, kan een persoon asiel krijgen. Bijvoorbeeld als er oorlog is.' Rijksoverheid. (2018, 20 augustus). Uit deze voorwaarden en uit onderzoek wordt duidelijk dat de 'statushouder' in de zoektocht naar asiel verscheidene traumatische ervaringen gehad kan hebben. Zo zou een persoon die in oorlogssituaties heeft gezeten of waarvan de mensenrechten zijn geschonden een grote hoeveelheid traumatische ervaringen hebben gehad, met onderzoeken die een gemiddelde geven van 7 en 15 traumatische ervaringen per persoon. Een voorbeeld hiervan is marteling: *'Torture is reported by as many as 54% of respondents (Marshall et al., 2005), but the rates vary depending on the country in question.'* (Carswell, K., Blackburn, P., & Barker, C. (2011).) Het is dan ook niet verrassend dat onderzoek uitwijst dat psychopathologieën onder statushouders vaker voor blijken te komen dan onder de normale bevolking. In het bijzonder angststoornissen en

depressies, ook is de kans op een post traumatische stress stoornis aanzienlijk groter. (McColl, H., McKenzie, K., & Bhui, K. (2008).) Daarbij geven meerdere studies het resultaat dat er een relatie is tussen cumulatief trauma en PTSS. (Carswell, K., Blackburn, P., & Barker, C. (2011).)

Echter laten recente overzichtsstudies zien dat de onderzochte psychiatrische stoornissen bij vluchtelingen veel meer voorkomen dan in de algemene bevolking, maar ook dat de mate waarin deze voorkomen en die in verschillende studies worden gevonden erg kunnen verschillen. Zo rapporteerden Turrini et al. bijvoorbeeld de volgende prevalenties uit 27 systematische reviews die zij includeerden: 9%-36% voor posttraumatische stressstoornis (PTSS), 4%-40% voor angststoornissen en 5%-44% voor depressie (Turrini et al. 2017). Deze verschillen in prevalentie hebben als oorzaak onder andere de verschillende onderzoeksmethoden, maar deze komen vooral door de verschillende landen van herkomst, door het feit dat de redenen voor de vlucht verschillen en door de verschillen in het land van aankomst. Aan de ene kant is het duidelijk dat psychische problemen veel voorkomen onder vluchtelingen, maar aan de andere kant ook dat er grote verschillen zijn tussen verschillende vluchtelingengroepen en dat voor beleidsdoeleinden dus voor iedere specifieke groep gericht onderzoek nodig is. (Sociaal Cultureel Planbureau2019. (2019).)

Statushouders kunnen dus behoefte hebben aan complexe medische zorg om dingen als infectieziekten, psychische aandoeningen, complicaties als gevolg van trauma's zoals martelingen en geweld te kunnen behandelen. Redenen voor deze complexiteit kunnen dus liggen in de pre-migratie achtergrond van statushouders. Er kan verondersteld worden dat statushouders gevoeliger zijn voor psychische problemen en dat deze vaker voorkomen door het feit dat deze groep pre-migratie moeilijkheden heeft moeten doorstaan. Migreren zelf kan een risicofactor op zich zijn, families worden van elkaar gescheiden en de omstandigheden zijn vaak slecht. Voor eventuele beleidsadviezen geldt dus dat er bij de aankomst al extra aandacht uit moet gaan naar deze factoren. Echter is er steeds meer onderzoek beschikbaar dat de mindere mentale gezondheid van statushouders tot uiting komt door post-migratie stressoren. (McColl, H., McKenzie, K., & Bhui, K. (2008).)

4.4 Post-migratie

Er lijkt een relatie te zijn tussen factoren in de post-migratie omgeving en de mentale gezondheid van statushouders. Factoren als een vertraagd inburgeringsproces, matige sociaal-economische leefomstandigheden, en verminderde sociale steun spelen hierbij een rol. Daarnaast zijn er nog pre-migratie factoren die post-migratie stressoren kunnen worden, zoals vertraagde gezinshereniging. (Carswell, K., Blackburn, P., & Barker, C. (2011).) Ook uit het eerdergenoemde rapport van het SCP uit 2019 blijkt dat er post-migratie factoren zijn die hun weerslag hebben op de mentale gesteldheid van asielzoekers. Dat deze er zijn blijkt deels uit het feit dat psychische ongezondheid onder nareizigers even hoog is als bij niet nareizigers. Voorbeelden hiervan zijn dat het aantal verhuizingen tussen opvanglocaties bij mannen van invloed is op de psychische gezondheid, dat er een samenhang is met financiële problemen en psychische ongezondheid. Andere concrete voorbeelden zijn het moeite hebben met Nederlands, weinig sociale contacten met autochtone Nederlanders hebben en het ervaren van discriminatie gaan samen met meer psychische ongezondheid. (Sociaal Cultureel Planbureau 2019. (2019))

Uit de onderzoeken blijkt dus dat er genoeg stressoren in de periode van opvang en daarna zijn die een mindere mentale gezondheid onder statushouders tot gevolg kunnen hebben. Het ontdekken en het herkennen van deze problemen of oorzaken op macro-niveau en het monitoren is echter maar een deel van de oplossing, om de mentale gezondheid onder statushouders te kunnen verbeteren dient er ook theorie aan gekoppeld te worden om dingen beter te kunnen begrijpen en om uiteindelijk advies te kunnen geven. Binnen de algemene sociale wetenschappen wordt er niet alleen aandacht besteed aan onderzoek, waaraan alleen statistiek te pas komt. Statistieken dienen ook begrepen te worden aan de hand van theorieën.

4.5 *Displacement en Sense of Belonging*

Nu duidelijk is waar en in welke mate psychische problemen participatie kunnen verhinderen, en waar er mogelijkheden liggen om dit aan te pakken, is het voor het zoeken naar een oplossing van belang om te kijken naar een mogelijke oorsprong van deze problemen in de vorm van een psychologisch proces. Problemen die zich kunnen voordoen bij statushouders vragen om een oplossing die verder reikt dan slechts het behandelen hiervan. Het concept '*Displacement*' biedt

hiervoor interessante inzichten. *Displacement* heeft te maken met de psychologie rondom de connectie van een individu en een plaats, *psychology of place* stelt dat een individu de omgeving waarin deze leeft als “goed genoeg” moet beschouwen. Een individu is gekoppeld aan zijn omgeving aan de hand van drie psychologische processen: *attachment*, *familiarity* en *identity*. *Place attachment*, wat gelijkenissen vertoont met ‘*attachment to a person*’, is een wederkerige band tussen een individu en een plaats. *Familiarity* is een term die wijst op het proces waarin een persoon gedetailleerde cognitieve kennis opdoet van zijn omgeving. *Place identity*, draait om de mate waarin iemand een zelfgevoel ontleent aan plaatsen waar deze zijn of haar leven doorbrengt. Elk van deze psychologische processen wordt bedreigt door *Displacement*, wat gevolgen heeft voor de mentale gezondheid. (Fullilove, M. T. (1996).) De “plaats” in *psychology of place* wordt in dit onderzoek gekenmerkt op drie manieren binnen het zogenaamde *biosociale model*. Ten eerste is er de geografische plaats, situatie of plek voor gebeurtenissen. Deze moet onder andere voldoen aan basisbehoeften en deze moet als “goed genoeg” worden ervaren. Ten tweede is er de plaats die kan staan voor interacties, deze wordt ook wel het psychosociale milieu genoemd. Ten derde is er de plaats die geïnterpreteerd kan worden als knooppunten van een biografie, waarin de plaats gezien wordt als een web van gesitueerde levensgebeurtenissen. Wanneer dit samengevat wordt kan plaats gezien worden als de som van (natuurlijke) bronnen en menselijke relaties op een gegeven locatie. Een dergelijke plaats bepaalt de condities voor het menselijk bewustzijn, daarbij biedt het ook de fysieke structuren waarbinnen menselijke relaties zich ontfouwen. “Plaats” is aan de ene kant externe realiteit waarbinnen mensen hun bestaan vormgeven, en aan de andere kant is “plaats” het object van de menselijke gedachte en actie. Nu *psychology of place* enigszins is verduidelijkt kan er verder op in worden gegaan. *psychology of place* is gebaseerd op de aanname dat een individu streeft naar een *Sense of Belonging* bij een plaats. *Sense of Belonging* ontstaat aan de hand van de drie psychologische processen *familiarity*, *attachment* en *identity* die zorgen voor emotionele connecties. Als resultaat hiervan kan *Sense of Belonging* worden gedefinieerd als de ervaring van persoonlijke betrokkenheid in een systeem of omgeving waardoor een persoon zichzelf ziet als een integraal deel van dat systeem of die omgeving. (Hagerty, B. M., Lynch-Sauer, J., Patusky, K. L., Bouwsema, M., & Collier, P. (1992).) Door *Displacement* ontstaat er een breuk met dit systeem en/of

deze omgeving, waardoor er een breuk ontstaat met deze emotionele connecties. Hierdoor kan de mentale gezondheid worden ondermijnd. (Fullilove, M. T. (1996).)

Ondanks dat statushouders in sommige gevallen niet kunnen ontkomen aan een breuk met deze emoties zijn er mogelijkheden voor het voorkomen en herstellen van *Displacement*. Met betrekking tot de statushouder is er een concrete plek die duidelijk mogelijkheden biedt tot het versterken van *psychology of place*, oftewel *Sense of Belonging*, namelijk het AZC. De concepten die kunnen bijdragen aan emotionele connecties die bevorderend zijn voor de mentale gezondheid kunnen hier eventueel gemaakt worden. Hier dient dan ook verder onderzoek naar gedaan te worden en met betrekking tot het vormen van beleid dient men de mogelijkheden te exploreren om de verbroken emotionele connecties te herstellen.

4.6 Conclusie

Met betrekking tot de hoofdvraag kan er uit dit onderzoek geconcludeerd worden dat er voor de mentale gezondheid van statushouders verschillende factoren een rol spelen. Namelijk factoren uit de pre-migratie en factoren uit de post-migratie, deze factoren gaan gepaard met psychologische processen zoals *Displacement*. Deze psychologische processen kunnen een negatieve relatie ten opzichte van de (arbeids)participatie tot gevolg hebben. Door deze psychologische processen te onderzoeken en te leren begrijpen kan er beter beleid gevormd worden om de (arbeids)participatie onder statushouders te bevorderen.

Uit bovenstaande bevindingen kan geconcludeerd worden dat het van belang is dat de gezondheidszorg voor statushouders goed gereguleerd wordt en dat er geld voor beschikbaar wordt gesteld. Onder statushouders is een groter risico voor psychische problemen dan onder de rest van de Nederlandse bevolking, het is dan ook van belang dat hier meer aandacht aan wordt besteed. Echter is het niet alleen de zorg die van belang is maar dus ook zaken buiten de zorg kunnen een rol spelen voor de verbetering van de mentale gezondheid onder statushouders. Vanuit de sociale wetenschappen en vanuit het beleid zou er aandacht besteed moeten worden aan de (sociale) omgeving van de statushouder. Manieren om emotionele connecties te maken of te herstellen dienen voornamelijk gezocht te worden binnen de plek waar elke statushouder mee te maken krijgt, het AZC. Ook is het aan te raden dat de groep statushouders die uiteindelijk een Nederlandse

verblijfsvergunning krijgen de mogelijkheid tot hulp blijven houden. Aangezien de cijfers betreffende psychische problemen onder statushouders ruimte laten voor verbetering, dient men cijfers te blijven verzamelen om inzichten te verkrijgen in het soort problemen dat ontstaat of is ontstaan bij statushouders uit verschillende regio's en met andere karakteristieken. Het is aannemelijk dat deze kwetsbare groep in Nederland blijft toenemen aangezien het aantal vluchtelingen wereldwijd blijft groeien.

4.7 Reflectie

In dit hoofdstuk is de rol van de mentale gezondheid voor de arbeidsparticipatie van statushouders onderzocht. Door de lengte en de duur van dit onderzoek kan er gesteld worden dat het op bepaalde vlakken nog ontbreekt aan verdere uitleg of extra informatie. Zo zouden er nog statistieken aangeleverd kunnen worden over een grotere groep statushouders. Ook zouden er meer theorieën geboden en onderzocht kunnen worden met betrekking tot de psychologische processen die van invloed zijn op de mentale gezondheid. Dit samengenomen maakt dit onderzoek meer exploratief van aard dan verklarend. Tot slot staat dit hoofdstuk niet helemaal op zichzelf en zijn er meerdere onderzoeken uit verschillende disciplines nodig om een uiteindelijk concreet beleidsadvies te kunnen geven.

5. Hoofdstuk Integratie

5.1 Inleiding

In het onderzoek zijn drie verschillende disciplinaire perspectieven aan bod gekomen, die ieder vanuit hun eigen epistemologie en methodiek de maatschappelijke participatie van statushouders onderzocht hebben. Echter is men hierbij tot nog toe aan de slag gegaan met de eigen concepten, assumpties en theorieën, die gebruikelijk zijn binnen de eigen disciplines. Het is dan ook noodzakelijk om in dit gedeelte van het onderzoek deze verschillen te lokaliseren en daarin conflicten te ontdekken en met behulp van de opgedane methodiek uit Repko (2012) deze conflicten zo goed mogelijk op te lossen met behulp van integratietechnieken. Hierbij zullen we proberen *common ground* te creëren en ook zullen overeenkomsten, die er al zijn, besproken worden. Het doel hierbij is om uiteindelijk tot een *more comprehensive understanding* te komen, om de hoofdonderzoeksvraag interdisciplinair te beantwoorden. Hierbij zal een model gemaakt worden, die onze disciplinaire inzichten samenvat en de nieuwe leidraad vormt voor onze conclusie.

5.2 Disciplinaire inzichten

Vanuit de discipline B&O is gebleken dat in de beleidsimplementatie rondom arbeidsparticipatie mogelijkheden, als belangrijke graadmeter voor maatschappelijke participatie, er nog veel verkeer gaat in het netwerk van institutionele actoren (KIS, 2019 ; WRR, 2015 ; ACVZ, 2013). Een van de belangrijkste redenen hiervoor is een onduidelijke juridische en financiële afstemming tussen de rijksoverheid en de Nederlandse gemeenten, maar ook samenwerking tussen het COA en de gemeenten verloopt nog niet altijd vlekkeloos. Hierin herkennen we ‘klassieke’ problematiek rondom (functionele) decentralisatie en keten/netwerksamenwerking tussen (overheids)instanties. Door de tegenstrijdigheid en ambiguïteit van beleidsdoelen, middelen en oplossing kunnen veel gemeenten, het COA, UAF en andere institutionele actoren niet hun concrete rol in het implementatieproces vinden, met als gevolg onvoldoende arbeidsparticipatie voor statushouders en in een bredere context onvoldoende maatschappelijke participatie (ACVZ, 2013 ; KIS, 2019). Discretionaire bevoegdheid van *street-level bureaucrats* in de behandelde instanties zorgt hier ook voor (Lipsky, 2010 ; KIS, 2019 ; Bekkers, 2012 ; Bovens et al., 2012). Ook het wettelijke/juridische kader omtrent

arbeidsmogelijkheden voor statushouders blokkeert (gedeeltelijk) de mogelijkheden tot volledige arbeidsparticipatie (Vreemdelingenwet, 2019 ; Wav, 2018, art 6 en 11) . Dit wettelijke kader bevat tegenstrijdige doelen: enerzijds probeert men een mogelijkheid tot arbeidsparticipatie voor statushouders te creëren en anderzijds probeert het de arbeidsmogelijkheden voor volledig Nederlandse burgers te beschermen. Ook de beleidsinstrumentatie die met name het COA en de gemeenten hebben, of bedacht hebben, is nog niet volledig uitgedacht en deze is niet altijd even goed bewezen als effectief. Tevens is het bezit van de instrumenten niet in elke gemeente gelijk, hetgeen verschillende uitkomsten produceert (KIS, 2019). Er is ook gebleken dat gezien de complexe en diverse sociaal-culturele achtergronden van de statushouders, er een beleidsimplementatie nodig is, die op diverse nuances in deze achtergronden inspeelt (KIS, 2019 ; WRR 2015 ; Stone, 2012). Ten slotte zien we dat de meest kwetsbare doelgroepen onder de statushouders onvoldoende extra ondersteuning krijgen, terwijl deze groep dit het meest nodig heeft. Het gevolg van al deze causale factoren is een lange periode van inactiviteit onder statushouders, die op ten duur leidt tot een passieve houding t.o.v. volledige maatschappelijke participatie in de vorm van arbeidsparticipatie (ACVZ, 2013 ; WRR 2015).

De discipline Culturele Antropologie laat zien hoe een focus op vrijetijdsbesteding bijdraagt aan de verbetering in het begrijpen van een effectieve maatschappelijke participatie van statushouders. De discipline laat zien dat maatschappelijke participatie verder strekt dan alleen overheidsinstellingen, beleidsinstellingen, onderwijs en andere formele organisaties. Culturele Antropologie laat zien hoe *cultural activities* georganiseerd door gemeenschapsinitiatieven van essentieel belang zijn in het verzachten van verschillende vormen van *displacement*. De reproductie van verschillende etnische identiteiten gedurende de *cultural activities* binnen de AZC's spelen hier een belangrijke rol in. De reproductie van deze etnische identiteiten stimuleren interculturele interactie tussen de statushouders onderling en tussen de statushouder en de Nederlandse samenleving. Deze interculturele interactie draagt bij aan het opbouwen van een sociaal netwerk binnen de Nederlandse samenleving waardoor de problematische liminale positie waarin de statushouder zich bevindt verbeterd.

De Algemene sociale wetenschappen geven de mogelijkheid tot het stapsgewijs in kaart brengen waar mogelijkheden liggen tot het verbeteren van de arbeidsparticipatie onder statushouders. Het kunnen identificeren van mogelijkheden tot participatie en het in beeld brengen van de mentale gezondheid onder statushouders kan mede door kwantitatief onderzoek en statistiek. Deze methodiek is de Algemene Sociale Wetenschappen eigen. Zo blijkt uit de onderzoeken dat er nog altijd winst te halen valt wat betreft de arbeidsparticipatie. Hoe en waar deze winst behaald kan worden blijkt uit statistiek betreffende de mentale gezondheid en de theorie. Om beter te kunnen begrijpen waar de mindere mentale gezondheid van statushouders vandaan komt wordt er een koppeling gemaakt naar de theorie. De uiteindelijke conclusie die hieruit volgt is dat de mindere mentale gezondheid onder statushouders een drempel vormt voor deelname aan de arbeidsmarkt, wat een belangrijke factor voor maatschappelijke participatie is. Zo blijkt uit het onderzoek dat veel mentale problemen eerder tot uiting komen door factoren die liggen in de post-migratie dan in de pre-migratie en dat er vormen van *displacement* plaatsvinden. Deze vormen van *displacement* houden in dat de psychologische processen *attachment, familiarity en identity* worden verstoord, dit heeft als gevolg dat er mentale problemen ontstaan. Door het beter leren begrijpen waar mentale problemen van statushouders vandaan komen kunnen er betere beleidstechnieken toegepast worden om deze te verhelpen. De theoretische concepten *displacement* en *sense of belonging* bieden zowel inzichten voor welke plek het meest geschikt is om de mentale gezondheid onder statushouders te kunnen verbeteren, namelijk het AZC, als inzichten in welke psychologische processen van invloed zijn op de mentale gezondheid onder statushouders.

5.3 Conflicten en overeenkomsten binnen de disciplinaire inzichten en de oplossingen van Repko

Allereerst is het van belang om, met betrekking tot de hoofdvraag, eenduidigheid te verkrijgen over het concept maatschappelijke participatie. Per discipline is er namelijk een andere betekenisgeving binnen dit concept.

Bij het hoofdstuk vanuit de Bestuur & Organiseringswetenschappen werd maatschappelijke participatie opgevat vanuit de participatiewet, die met name de focus legde op arbeidsparticipatie als

belangrijkste graadmeter voor maatschappelijke participatie in het zijn geheel (Participatiewet, 2015). Binnen B&O werd *participatie* gezien als ‘het meedoen aan de samenleving’, waarbij een bijdrage aan de samenleving als belangrijkste voorwaarde werd gezien. Bij het B&O hoofdstuk was er een nadruk op een economische bijdrage in de vorm van betaalde arbeid, die zowel voor de statushouders economisch bijdroeg als voor de samenleving in geheel. Ook lag de bijdrage in het sociale gebied hierbij hoog in het vaandel, omdat de arbeidsplek gezien kan worden als een onderdeel van de statushouders sociale netwerk binnen de Nederlandse samenleving. Een belangrijke aanname hierbij was dat hoewel de overheid en diens onderliggende instanties de primaire taak hebben de mogelijkheden tot arbeidsparticipatie en participatie in z’n geheel te faciliteren, het uiteindelijke streven is dat burgers (en dus ook statushouders) zich zoveel mogelijk zelf konden redden, met behulp van de aangeboden ‘handvatten’ van de overheid, zoals in de zogeheten ‘participatiesamenleving’ verondersteld wordt (KIS, 2019 ; Participatie, 2015 ; WRR 2015 ;)

Bij ASW ging men minder van deze zelfredzaamheid binnen maatschappelijke participatie uit, omdat de focus meer ligt op de kwetsbare groepen (e.g. mensen met een mindere mentale gezondheid) en daarbij de nadruk legde op de verantwoordelijkheid van ondersteuning aan de kant van overheidsorganisaties. Deze groep wordt binnen het B&O hoofdstuk niet uitgesloten als zijnde een groep die extra aandacht nodig heeft, maar binnen het concept van maatschappelijke participatie ook niet direct opgenomen. Wel was ook bij het ASW hoofdstuk het bijdragen aan de maatschappij op diverse vlakken een belangrijk onderdeel van het concept participatie. (Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, 2014)

Binnen culturele antropologie wordt maatschappelijke participatie benaderd vanuit een sociaal-cultureel perspectief. Maatschappelijke participatie streeft naar het leveren van een bijdrage op sociaal-cultureel niveau. Deze bijdrage uit zich op verschillende manieren. Ten eerste wordt maatschappelijke participatie gezien als een bijdrage voor het individu zelf. Maatschappelijke participatie dient hier als hulpmiddel tegen de liminale positie van de statushouder binnen de Nederlandse samenleving (Malkki, 1995). Ten tweede is het belangrijk dat er aan de hand van maatschappelijke participatie een bijdrage wordt geleverd aan het stimuleren van interculturele interactie binnen de Nederlandse samenleving. Hierbij is het belangrijk dat individuele etnische

identiteiten behouden worden. Ook in dit hoofdstuk zagen we dat bijdrage op sociaal-cultureel niveau een belangrijke voorwaarde was voor maatschappelijke participatie (Cortooms & Geerlings & Rengers, 2015).

Hoewel deze verschillende betekenissen van het concept maatschappelijke participatie elkaar niet direct tegenspreken, bespreken ze wel ieder eigen componenten van maatschappelijke participaties. Binnen B&O wordt er bijvoorbeeld toch meer uitgegaan van de zelfredzaamheid van de statushouder aan de hand van “handvatten” die ter beschikking worden gesteld. Deze zelfredzaamheid is in ASW en Culturele Antropologie niet terug te vinden. Echter is de intensiteit van dit verschil niet erg groot. Dit komt omdat Culturele Antropologie en ASW naast het nadruk leggen op het initiatief van de Nederlandse samenleving ter vergroting van de maatschappelijke participatie van de statushouder, ook het eigen initiatief van de statushouder benadrukken in de maatschappelijke participatie. Er zal hierdoor niet een grote frictie zitten tussen het meer neo-liberale perspectief van B&O en het meer socialistische perspectief van Culturele Antropologie en ASW. Overigens is het ook zo dat het neo-liberale perspectief bij het B&O hoofdstuk, afgeleid uit de participatiewet, niet zodanig neoliberal is, omdat de statushouder een andere categorie burger is, die extra aandacht behoeft (KIS, 2019 ; WRR, 2015 ; Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2019). Hierbij kijkt de overheid dus meer vanuit een meer socialistisch oogpunt naar de participatie van statushouders, waarbij er meer nadruk wordt gelegd op het actief ondersteunen en stimuleren van de statushouder. Aan de hand van de *common ground* techniek *technique of extension* van Repko (2012), hebben we de verschillende facetten van de disciplines bij elkaar weten te brengen. De *technique of extension* refereert naar het verbreden van de definitie in werking. Maatschappelijke participatie wordt op zo’n wijze uitgebreid dat het zich uitstrekt buiten de individuele domeinen van de disciplines (Repko, 2012). Het nieuwe concept maatschappelijke participatie omvat alle activiteiten, die bijdragen aan de samenleving op zowel economisch als sociaal-cultureel vlak. Hierbij is het belangrijk dat groepen, die uit zichzelf meer belemmeringen ondervinden om te kunnen werken en/of mee te kunnen doen aan interculturele/sociale activiteiten, extra ondersteuning ontvangen. Mensen met een mindere mentale gezondheid, maar ook laaggeletterde, vrouwen en mannen met geringe opleiding in het verleden en andere kwetsbare groepen vallen hieronder. Het is belangrijk dat de statushouders binnen

economische en sociaal-culturele maatschappelijke participatie hun eigen etnische identiteiten behouden.

Bij B&O werden de mogelijkheden tot participatie voornamelijk benaderd vanuit een wisselwerking tussen beleid en beleidsmakers enerzijds en de objecten van het beleid (statushouders) anderzijds (Bekkers, 2012 ; Bovens et al., 2012) . Er werd daarbij uitgegaan dat de mogelijkheden tot maatschappelijke participatie een causaal verband onderhielden met de wetgeving en beleidsvorming omtrent opvang, integratie en participatie. Een belangrijke theorie hierbij was de notie van Lipsky over *street-level bureaucrats* en het concept decentralisatie (Lipsky, 2010 ; Schaap, 2015). Hier vanuit kwam het inzicht dat door het ontbreken van eenduidige beleidsimplementatie tussen diverse gemeenten en AZC locaties omtrent arbeidsparticipatie mogelijkheden en de niet duidelijk genoeg afgebakend juridische beleidskaders, de mogelijkheden tot arbeidsparticipatie voor statushouders geografisch verschilde. Dit waren gevolgen van decentralisatie en de discretionaire bevoegdheden van ambtenaren. Deze benadering binnen B&O wordt minder duidelijk genoemd binnen de discipline Culturele Antropologie. Echter kan de theorie omtrent *displacement* binnen Culturele Antropologie hier wat aan toevoegen. Dit doen we met behulp van de *technique of organization*. De *technique of organization* creëert een common ground door de kijken naar de interactie tussen verschillende theorieën. Hierbij wordt er gekeken naar de causale verbanden tussen aannames en concepten binnen theorieën (Repko, 2012). Hieronder zal de organisatie techniek gebruikt worden.

Door de decentralisatie en de discretionaire bevoegdheid van *street-level bureaucrats* zal er geen eenduidig beleid plaatsvinden binnen de verschillende AZC's in Nederland (Lipsky, 2010 ; KIS, 2019).Vanuit cultureel antropologisch perspectief zullen er niet alleen verschillen in beleid zijn omtrent arbeidsparticipatie mogelijkheden, maar ook er zullen ook verschillen zijn in de mogelijkheid tot het plaatsvinden van culturele activiteiten. Hierdoor zullen verschillen in de mogelijkheid tot het aanpakken van *displacement*. *Displacement* kan hierdoor sterker ervaren worden op locaties waar het beleid minder ruimte geeft voor culturele activiteiten. Dit zou invloed kunnen hebben op de mate van maatschappelijke participatie tussen statushouders onderling, omdat er een verschil zit in de mogelijkheden tot het opbouwen van een sociaal netwerk. Hier wordt de problematische liminale

positie van de statushouder op de ene locatie wellicht juist versterkt en op de andere locatie juist opgelost (Sturing & van Zaanen, 2019 ; KIS, 2019).

Bij ASW wordt *displacement* anders gedefinieerd: Displacement heeft te maken met de psychologische connectie van een individu en een plaats (AZC locatie), waarbij het individu de plaats als positief of negatief voor diens gevoel van connectie ervaart (Fullilove, M. T, 1996) Hierbij ligt de nadruk dus meer op de psyche en het gevoel, terwijl bij de antropologie het meer refereert naar problematische liminale positie binnen de samenleving vanuit sociaal-cultureel perspectief. Middels *the technique of redefinition* ofwel herdefinitie (Repko, 2012) worden beide perspectieven samengevoegd tot een nieuwe definitie, die zowel in de context van de psyche van het individu als sociale positie binnen de maatschappij gebruikt kan worden. *Displacement* als nieuw concept is dan de ervaring van de individuele psyche in relatie tot zijn/haar liminale sociaal-culturele positie in de maatschappij.

Ten slotte hebben zowel B&O als Culturele Antropologie het gehad over het belang van socio-culturele context met betrekking tot maatschappelijke participatie. Ze deden dit echter beide vanuit het eigen discipline perspectief. Bij B&O wordt met behulp van de theorie van Deborah Stone over *policy paradoxes* en de notie over tegenstrijdige middelen, doelen en oplossingen besproken hoe socio-culturele achtergrond en de spanning tussen individueel en algemeen belang ervoor zorgt dat beleidsdoelen ambigu en paradoxaal kunnen zijn voor beleidsmakers, maar ook voor de objecten van het beleid (statushouders) (Stone, 2012 ; Bekkers, 2012). Het is dus van belang dat men zowel in de beleidsvorming als in de beleidsimplementatie rekening houdt met de culturele achtergrond en context van statushouders, als het gaat om maatschappelijke participatie (KIS, 2019 ; Min. van SoZa en Werkgelegenheid, Tussenstand veranderopgave inburgering [Kamerbrief], 2019). Bij culturele antropologie werd de sociaal-culturele achtergrond benadrukt binnen de (inter)culturele activiteiten en werd de nadruk bij maatschappelijke participatie gelegd op het behouden van de sociaal-culturele identiteit (Aylesworth & Ossorio, 1983) . Beide disciplines gebruiken dus het concept sociaal-culturele identiteit/achtergrond. Het is dan ook belangrijk om hier een gelijke betekenisgeving bij te creëren. Er is hierbij niet zozeer sprake van een conflict omdat het concept zelf in principe dezelfde werkdefinitie heeft bij beide disciplines: sociaal-culturele identiteit/context is het construct van gewoontes,

waarden, normen en het wereldbeeld passend bij een culturele achtergrond. We nemen hierbij wel allemaal aan dat er geen duidelijke grenzen zijn tussen de culturele achtergronden en dat cultuur in die zin geen afgebakende groep gebonden fenomeen of essentialistisch is, maar eerder continu veranderlijk en moeilijk 'vast te pinnen'.

Het verschil tussen het B&O hoofdstuk en het Culturele Antropologie hoofdstuk is de manier waarop dit concept functioneert binnen de verschillende deelvragen. De aanname van Culturele Antropologie hierbij was dat sociaal-culturele identiteit behouden moet worden en dat interculturele activiteiten bijdrage hieraan en deze identiteit ook (her)produceren (Aylesworth & Ossorio, 1983). De aanname bij B&O past hier goed bij, omdat de aanname hierbij was dat men bij het vormen van beleid rekening moet houden met de sociaal-culturele context van de statushouders en daarbij kan dus verondersteld worden dat, omdat het beleid aangepast moet worden en niet de sociaal-culturele context zelf, men bij B&O ook uitgaat van het behouden van eigen sociaal-culturele identiteit en het belang daarvan.

Voor ASW is integratie niet nodig bij het concept sociaal-culturele identiteit/context, aangezien ASW zich in geen enkel opzicht bezig heeft gehouden met sociaal-culturele achtergrond/identiteit in de beantwoording van haar deelvraag. Daarom kan de discipline ASW dit concept als kloppend beschouwen en simpelweg uiteindelijk meenemen in de gezamenlijke beantwoording van de hoofdonderzoeksvraag.

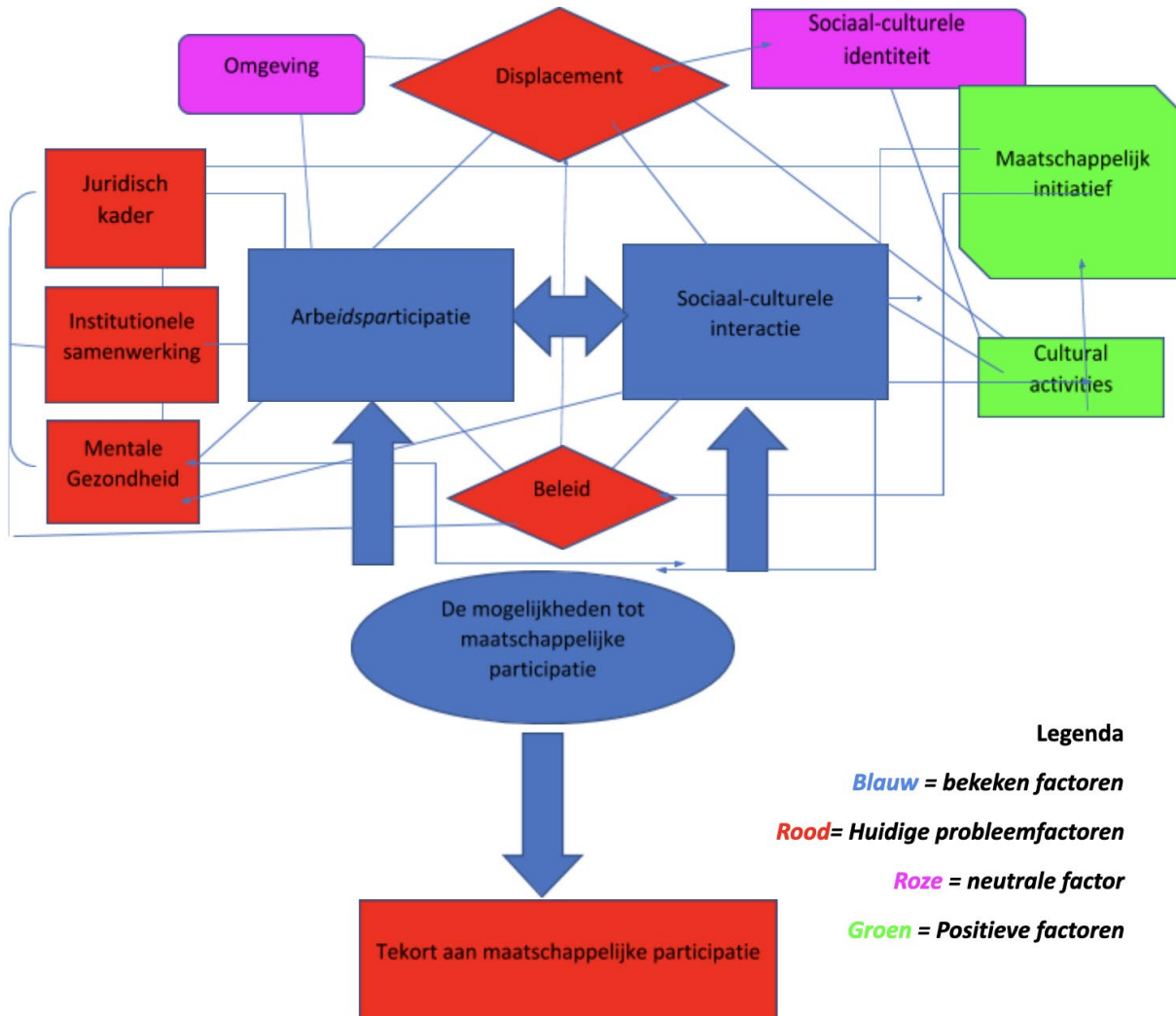
Nu dat we zoveel mogelijk concepten en aannames binnen de disciplinaire inzichten hebben geïntegreerd tot *common ground*, zullen we in het vervolg proberen een *more comprehensive understanding* te creëren, alvorens we de hoofdonderzoeksvraag beantwoorden.

5.4 A more comprehensive understanding en conclusie

Repko definieert *a more comprehensive understanding* als de integratie van disciplinaire inzichten in een meer genuanceerde, holistische geheel (Repko, 2012). Hiermee creëert men dus een nieuwe theorie, die meer kan verklaren dan de som van alle losse inzichten bij elkaar.

De nieuwe theorie is responsief ten opzichte van de losse perspectieven van de gebruikte disciplines, zonder dat het een enkele discipline centraal zet. Voor onze *more comprehensive understanding* is er

gekozen om met een *multiple causality strategy* te werken (Repko, 2012). Deze hebben we in onderstaande figuur geprobeerd vorm te geven en zullen we kort toelichten.

Figuur

2. Uitgebreide versie Multiple Causality Model.

Het integratiemodel is vrij gecompliceerd en heeft daarom ook de nodige uitleg. Allereerst is het belangrijk om te begrijpen dat alle lijnen in de figuur causale verbanden voorstellen die wederkerig

zijn. Hieruit kunnen we concluderen dat de bovenstaande aspecten allemaal invloed op elkaar kunnen uitoefenen. Een verslechtering in een bepaald aspect kan leiden tot een verslechtering binnen een ander aspect. Daarnaast is dit de meest gecompliceerde vorm van onze *more comprehensive understanding*. We hebben ervoor gekozen eerst de meest uitgebreide, gecompliceerde versie te tonen met bijbehorende uitleg. Alvorens zullen we dit model simplificeren naar een meer overzichtelijk model. Het centrale punt in dit model is het kopje 'mogelijkheden tot maatschappelijke participatie'. Zoals men ziet zijn alle factoren die voorafgaan en bijdragen aan maatschappelijke participatie en/of het participatie belemmeren in verschillende kleuren gemarkeerd. De kleuren geven aan of het een factor is die niet goed functioneert of dat het een factor is die wel goed functioneert en hierbij geconstateerd dat het maatschappelijke participatie kan bevorderen. Binnen dit model is het belangrijk dat er uiteindelijk zo veel mogelijke groene factoren komen te staan om de mogelijkheid tot maatschappelijke te maximaliseren. De roze factoren zijn neutraal, wat betekent dat deze factoren zowel positief of negatief kunnen bijdragen aan maatschappelijke participatie, afhankelijk van hoe men met de factor omgaat en/of hoe men de factor inzet. Zo kan bijvoorbeeld de omgeving van een statushouder een goede of slechte invloed hebben op de arbeidsparticipatie, omdat de statushouder bijvoorbeeld dichtbij bij arbeidsplekken kan wonen, die passen bij zijn/haar ambities en niveau of kan het zo zijn dat de statushouder in een omgeving verkeert, waarbij de desbetreffende gemeente amper tot nihil beleidsinstrumentatie gebruikt om de arbeidsparticipatie te bevorderen. Zo is omgeving dus gedeeltelijk een gegeven aspect (geografisch) en tegelijkertijd hangt het van de houding van de actoren (bijv. Gemeente of andere instantie) af hoe men met de omgeving omgaat en inspeelt op de wensen van de statushouder in een bepaald gebied.

Aan de hand van het bovenstaande voorbeeld proberen wij de interpretatie van het model te beschrijven. De factoren die afgebeeld staan kunnen elkaar allemaal versterken of verzwakken, met bijbehorende effecten voor de uiteindelijk twee facetten, sociaal-culturele interactie en arbeidsparticipatie, van maatschappelijke participatie. Zo hebben we bijvoorbeeld bij het disciplineaire B&O hoofdstuk gezien dat onvoldoende afstemming en afbakening in de institutionele samenwerking kan leiden tot inadequate arbeidsparticipatie mogelijkheden voor statushouders, gecombineerd met te beperkende wetgeving/juridische kader (KIS, 2019 ; WRR, 2015). Echter kan dit juridische kader wel of niet bijvoorbeeld voldoende wettelijke ruimte overlaten aan *cultural activities*, waarbij de wet

ofwel deze activiteiten kan toelaten of verbieden en ook het institutionele beleid deze activiteiten ofwel actief kan gaan stimuleren (financieel en/of op andere faciliterende wijze) of slechts de ruimte kan bieden. Het maatschappelijk initiatief, dat voornamelijk achter de cultural activities zit, is daarin dus afhankelijk van de instituties rondom de AZC, die mede bepalen of er ruimte is voor het initiatief en of helpen bij het faciliteren van het initiatief. Dit kan financieel, het ter beschikking stellen van vrijetijdsruimtes of het toezenden van menskracht die het initiatief versterken. Al deze eerder genoemde factoren (maatschappelijk initiatief, cultural activities, juridisch kader, institutionele samenwerking) kunnen op hun beurt weer leiden tot het wel of niet bestrijden van *displacement*, een factor die zowel arbeidsparticipatie en sociaal-culturele interactie negatief kan beïnvloeden. Echter kan bijvoorbeeld een goede institutionele samenwerking, een ruimtegevend juridisch kader en een sterk maatschappelijk initiatief *displacement* zoveel mogelijk voorkomen, waardoor het geen negatieve invloed heeft op de twee vormen van maatschappelijke participatie, namelijk sociaal-culturele interactie en arbeidsparticipatie. Daarentegen kan een slechte institutionele samenwerking door bijvoorbeeld het niet ter beschikking stellen van “vrijetijdsruimtes” juist weer leiden naar een lage intensiteit van gemeenschapsinitiatieven wat vormen van *displacement* juist weer verslechterd (Sturing & van Zaanen, 2019).

Het model als tool voor de beantwoording van de onderzoeksvraag

Nu dat we het model in kaart hebben gebracht hebben en de relaties tussen de inzichten van de disciplines causaal verenigt hebben, kunnen we de nieuwe inzichten vanuit het model toepassen bij de beantwoording van de hoofdvraag:

Op welke manier functioneert het opvang en integratie beleid omtrent de AZC's, in het creëren van maatschappelijke participatie mogelijkheden binnen de Nederlandse samenleving voor statushouders?

Op dit moment kunnen wij (ten dele) concluderen dat het huidige opvang en integratie beleid op verschillende aspecten niet naar de volledige potentie functioneert en dat dit ervoor zorgt dat de maatschappelijke participatie mogelijkheden voor statushouders nog niet in voldoende mate aanwezig zijn.

De overvloed aan negatieve factoren in het model zorgen er momenteel voor dat er binnen het beleid omtrent opvang en integratie nog te veel moeilijkheden zitten om tot een volledige maatschappelijke participatie van de statushouder te komen. Zo zien we dat de combinatie van een beklemmend juridische kader en onduidelijke afstemming in de interinstitutionele samenwerking ervoor zorgt dat diverse instanties (gemeenten, COA, UAF etc.) nog niet volledig in staat zijn om maatschappelijke participatiemogelijkheden op economisch en sociaal-cultureel vlak te bewerkstelligen. Daarnaast zien we dat het huidige beleid ook niet genoeg inspeelt op de vaak voorkomende slechte mentale gesteldheid van statushouders. Dit komt o.a. doordat het beleid niet genoeg maatwerk bevat, hetgeen ook erkend is door de Rijksoverheid en in het nieuwe inburgeringsstelsel (vanaf 2020) probeert men dit op te lossen door middel van individuele begeleiding omtrent economische en sociaal-culturele participatie (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2019). Tevens zagen we dat door de onvolledige institutionele samenwerking er niet in elk AZC even adequaat wordt ingespeeld op de mentale gezondheid van de statushouder (KIS, 2019 ; WRR, 2015).

Deze slechte mentale gesteldheid zal niet alleen kunnen bijdragen aan onvoldoende arbeidsparticipatie, maar ook kan een negatieve factor zijn voor sociaal-culturele interactie. Echter, dragen de culturele activiteiten georganiseerd door de gemeenschapsinitiatieven bij aan het stimuleren van sociaal-culturele interactie en daarmee ook het welzijnsgevoel van de statushouder (Lewis, 2014). Het tot stand laten komen van deze sociaal-culturele interactie tussen statushouders onderling en de Nederlandse samenleving draagt juist weer bij aan de verbetering van het mentaal welzijn van de statushouder, doordat de statushouder nu in mindere mate displacement ervaart (Sturing & van Zaanen, 2019).

Ook zagen we dat gemeenten niet voldoende maatschappelijke participatie mogelijkheden kunnen creëren op zowel sociaal-cultureel als economisch vlak door een tekort aan (financiële) middelen (KIS,

2019). Hierdoor is er bijvoorbeeld niet in elke gemeente 'maatwerk' in de arbeidsbemiddeling of is niet elke gemeente in staat passende hulp te bieden m.b.t. de mentale gesteldheid van elke individuele statushouder. Ook hiermee heeft de Rijksoverheid in het toekomstige inburgeringsstelsel rekening gehouden, door extra geld uit de begroting uit te trekken voor gemeenten, om beter gebruik te maken van hun bemiddelende rol (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2019)

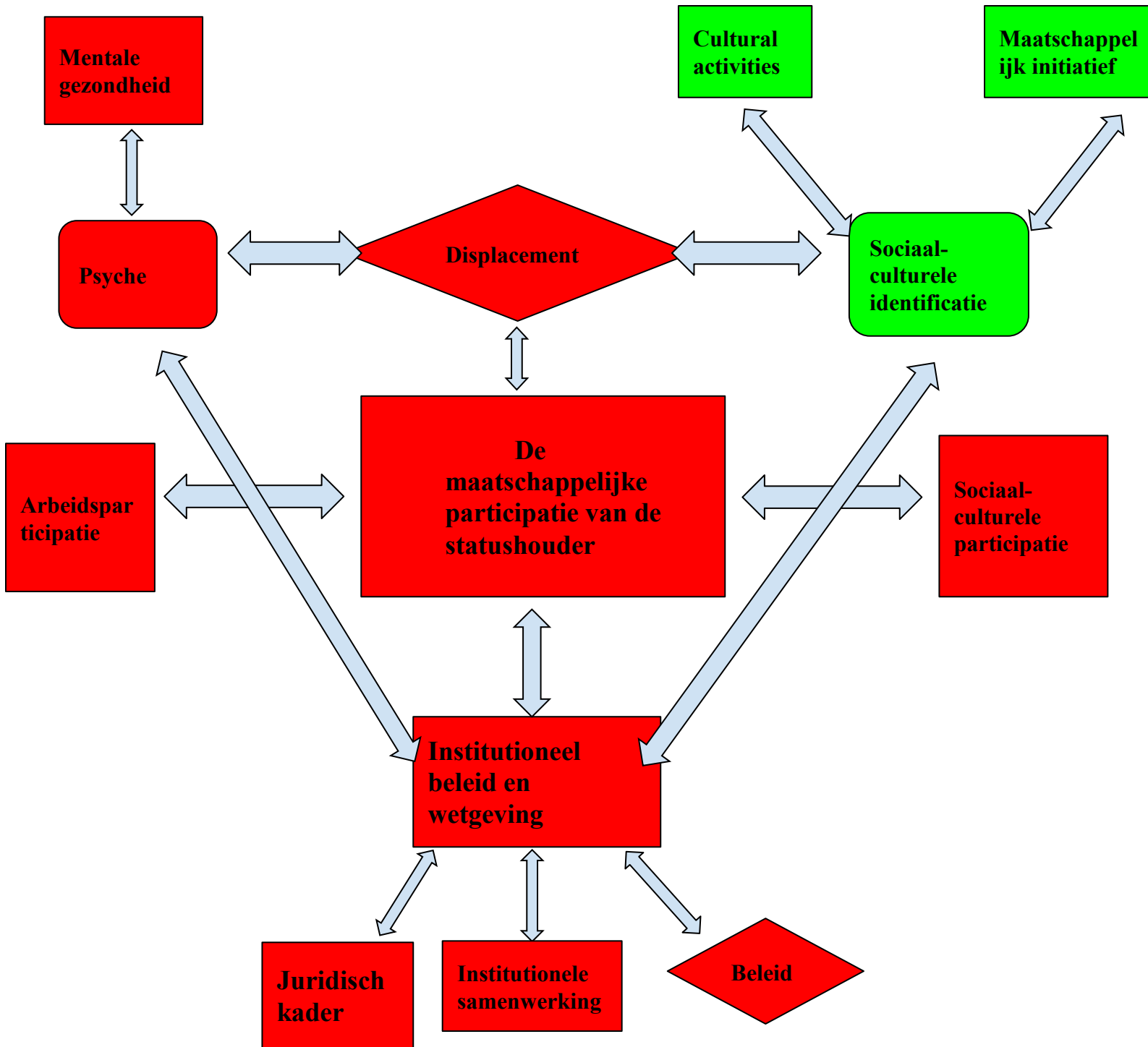
Bovendien speelt het beleid te weinig in op de diversiteit van sociaal-culturele identiteiten van de statushouders. Hierbij zien we wel mogelijkheden voor de *cultural activities* om, mits het juridische kader en het beleid dit toelaat, ervoor te zorgen dat deze sociaal-culturele identiteiten geïdentificeerd worden. De identificatie aan de hand van sociaal-culturele kenmerken helpen bij de totstandkoming van interculturele interactie tussen diverse culturen onder de statushouders en Nederlandse burgers. Dit zou de sociaal-culturele participatie kunnen bevorderen.

Interessant om te zien is dat een negatieve factor als *displacement* kan dienen als een vorm van feedback op het beleid. Wanneer er binnen het beleid bepaalde fricties zitten, zoals slechte institutionele samenwerkingen die bijvoorbeeld geen culturele activiteiten ter beschikking stellen, het niet rekening houden met het mentaal welzijn of een niet goed juridisch kader waardoor arbeidsparticipatie niet goed mogelijk is, zien we dat dit allemaal bijdraagt aan de verdere verslechtering van *displacement* van de statushouder. Wanneer het beleid beter functioneert zal ook *displacement* een positieve factor worden. Volledige maatschappelijke participatie van een statushouder is alleen mogelijk wanneer het beleid dermate goed functioneert dat het *displacement* in grote mate doet afnemen. We zien in het model hoe *displacement* direct verbonden staat met met de twee bouwstenen van volledige maatschappelijke participatie namelijk; arbeidsparticipatie en sociaal-culturele interactie. Wanneer er binnen deze twee elementen tekortkomingen zijn, bijvoorbeeld binnen arbeidsparticipatie door een laag inkomen door het ontbreken van werk of werk wat niet goed aansluit bij het opleidingsniveau van de statushouder uit zich dit in een mate van *displacement*. De statushouder bevindt zich dan in een sociaal-culturele en economische liminale positie binnen de samenleving. Deze liminale positie kan er voor zorgen dat de toekomstige mogelijkheden tot maatschappelijke participatie verminderen. Uit het onderzoek van de ACVZ en de

WRR is gebleken dat hoe langer een statushouder niet aan het werk is, een beperkte sociale kring heeft, weinig interactie met de arbeidsmarkt of andere bewoners van de samenleving, des te meer kans is er op het ontstaan van een passieve houding omtrent maatschappelijke participatie van de statushouder, waarbij de statushouder zelf zijn toekomstige kansen op zowel sociaal-culturele alsmede economische participatie lager gaat inschatten en minder initiatief neemt (ACVZ, 2013 ; WRR, 2015).

Al deze factoren leiden naar een bekeken onderwerp zoals afgeleid uit de hoofdonderzoeksvraag, namelijk de mogelijkheden tot maatschappelijke participatie binnen de Nederlandse samenleving. Men ziet dus dat hoe meer van de factoren goed zijn uitgewerkt, hoe groter de kans is op voldoende mogelijkheden tot maatschappelijke participatie, waardoor het huidige tekort aan maatschappelijke participatie teruggedrongen kan worden.

In het volgende versimpelde model van onze *comprehensive understanding* hebben we de scala aan factoren gereduceerd verbonden tot drie *main factors*, die te maken hebben maatschappelijke participatie voor de statushouder. Daarvoor hebben we het model uit de inleiding gebruikt, om het uitgebreide model aan te verbinden. We hebben bij dit model 'de statushouder', een subject dat oorspronkelijk in het midden stond, vervangen maatschappelijke participatie van de statushouder, als causale uitkomst van de factoren er omheen.

Figuur 3. Een beknopte versie van *The more Comprehensive Understanding*.

5.5 Conclusie

Aan de hand van ons model kunnen we constateren, dat er nog veel factoren zijn die verbeterd moeten worden om er voor te zorgen dat de maatschappelijke participatiemogelijkheden voor statushouders gunstiger wordt en beter past bij de persoonlijke omstandigheden van de statushouder. Deze factoren zijn al meermaals benoemd en de causale relaties er tussen zijn ook al uitgelegd in the *more comprehensive understanding*. Dit zal in deze conclusie dus ook niet nog een keer uiteengezet worden. Het is om te zien dat in het nieuwe inburgeringsstelsel (Ministerie van Sociale Zaken, 2019) veel van de door ons benoemde problematiek reeds erkend is door de overheid en dat hierin meer maatwerk komt, de rollen van de institutionele actoren duidelijker worden de samenwerking effectiever en eenduidiger wordt. Daarnaast zouden we ook graag zien dat het juridische kader versoepeld wordt en dat er meer ingezet wordt op de waarde die cultural activities kunnen hebben voor de sociaal-culturele participatie en het verminderen displacement verminderen door het sociale netwerk van de statushouder te versterken. Daarnaast kan het model mogelijk een handvat bieden voor toekomstige beleidsplannen, die kunnen inspelen op de factoren die nog niet helemaal goed verlopen. We maken niet de *claim* hierbij dat ons model ervoor zal zorgen dat maatschappelijke participatie van statushouders eenvoudig verbeterd kan worden, door louter de probleemfactoren die wij genoemd hebben te verhelpen. Het model biedt slechts een mogelijkheid om, in combinatie met uitgebreider vervolgonderzoek naar andere factoren voor maatschappelijke participatie, een beter inzicht te krijgen in de manier waarop het beleid voor maatschappelijke participatie onder statushouders in de toekomst effectiever kan functioneren

6. Reflectie over de implicaties bij ons onderzoek

Alhoewel we geprobeerd hebben om tot een zo volledig mogelijke en interdisciplinaire beantwoording van de hoofdvraag te komen, zijn er toch een aantal epistemologische implicaties in dit onderzoek, waarvan zowel de lezer als de onderzoeker zich zoveel mogelijk bewust moet zijn. We hebben gedurende het onderzoek vanuit onze eigen biassen en interesses een aantal keuzes gemaakt, die van invloed zijn op de uitkomsten van ons onderzoek. Dit betekent niet dat de conclusie hiermee verwaarloosbaar is, maar meer dat men bij de uitkomsten rekening moet houden met de onderzoeksmethode, gekozen normen en de gekozen onderdelen van maatschappelijke participatie. Deze 'keuzes' begonnen eigenlijk al meteen bij het opstellen van de onderzoeksvraag en de manier waarop we keken naar 'maatschappelijke participatie'. Wij hebben maatschappelijke participatie opgedeeld in twee onderdelen: sociaal-culturele participatie en economische participatie (in de vorm van arbeid). Dit zijn beide belangrijke onderdelen van maatschappelijke participatie, maar zeker niet het geheel ervan. Zo hebben we slechts incidenteel in Hoofdstuk 2 een verband gelegd tussen onderwijs, Nederlandse taalbeheersing en arbeidsparticipatie mogelijkheden. Daarnaast hebben we niet naar onderwijs en taalbeheersing gekeken als facetten van maatschappelijke participatiemogelijkheden, terwijl algemeen verondersteld wordt dat goed onderwijs en taalbeheersing cruciaal is voor de maatschappelijke participatiemogelijkheden van statushouders (ACVZ, 2013 ; KIS, 2019; WWR, 2015). De reden dat we dit niet besproken hebben is eigenlijk vrij simpel van aard: gebrek aan tijd en gebrek aan disciplines heeft ervoor gezorgd dat ons onderzoek geen volledige holistische benadering heeft. Hoewel een volledige holistische benadering binnen dit onderzoek vrijwel niet mogelijk is, zijn er wel een aantal disciplines die een belangrijke rol hadden kunnen spelen in de versterking van ons antwoord op de hoofdvraag; economie, psychologie en verschillende medische wetenschappen. Economie had kunnen laten in hoeverre er belemmeringen in het beleid zijn naar aanleiding van gebrek aan financiële middelen en hoe het deze zo effectief mogelijk zouden kunnen opgelost worden en maatschappelijke participatie te vergroten. Ook hadden we met behulp van Economie kunnen kijken naar de financiële haalbaarheid van onze voorstellen tot verbetering. Daarnaast had een volledig psychologisch perspectief misschien meer hulp geboden bij

het in kaart brengen van mentaal welzijn van de statushouder door met directe oplossingen te komen ter verbetering van het mentaal welzijn en de maatschappelijke participatie.

Naast de implicaties binnen 'maatschappelijke participatie' zien we ook hoe de drie verschillende disciplines verschillende implicaties met zich teweeg brengen. Zo zien we dat binnen de discipline B&O het niet mogelijk was om bijvoorbeeld alle wetten, alle instanties en alle facetten van het inburgeringsbeleid mee te nemen in het deelonderzoek. Dit gaat namelijk om tientallen duizenden pagina's aan wetteksten, beleidsnota's en kamerbrieven en de hoeveelheid instanties die zich met statushouders en arbeidsparticipatie bezighouden is enorm talrijk. Daarnaast is ook de interactie tussen deze instituties zodanig gecompliceerd en veranderlijk van aard, dat men met de gekozen netwerkanalyse in hoofdstuk twee slechts geprobeerd heeft een versimpelde versie van de werkelijkheid te bieden. Alhoewel deze versimpelde versie goed bruikbaar was om mee te werken met betrekking tot de deelvraag van dit hoofdstuk, zorgt deze versimpelde weergave er wel voor dat men veel actoren niet betreft en dat de relaties tussen de gekozen actoren niet gedetailleerd genoeg weergegeven zijn.

De Algemene Sociale Wetenschappen zijn enigszins wat oppervlakkig gebleven in het in kaart brengen van de volledige psychologische processen die plaatsvinden bij de statushouder aan de hand van ervaringen omtrent migratie. De diepgang van deze psychologische processen gaat ten koste van de interdisciplinaire identiteit van De Algemene Sociale Wetenschappen.

Hoewel Culturele Antropologie perspectieven van de de statushouder omtrent ervaringen omtrent maatschappelijke participatie en het leven in het AZC in kaart brengt, zijn er toch een aantal belangrijke factoren niet betrokken in dit onderzoek. Zo zijn veel van de perspectieven die in kaart zijn gebracht afkomstig van statushouders binnen twee AZC's; Heerhugowaard en Willinklaan (Amsterdam). Om zo volledig mogelijk de perspectieven omtrent maatschappelijke participatie van de statushouders in kaart te brengen zullen er meerdere AZC's in Nederland bij dit onderzoek betrokken moeten worden. Verschil in etnische en sociaal-culturele achtergronden per locatie, verschillen in ligging, de inrichting, individuele leefruimte en de mogelijkheden tot cultural activities laten perspectieven omtrent maatschappelijke participatie van de statushouder van elkaar verschillen.

Ondanks de tekortkomingen binnen de disciplines kunnen we concluderen dat zij allen een belangrijke rol spelen in het aanvullen van elkaar. Zo wordt duidelijk dat een goed functionerend beleid ontstaat vanuit een wisselwerking tussen mens en beleidsinstanties. Culturele Antropologie en ASW brengen goed in kaart hoe momenteel het beleid omtrent opvang en integratie wordt ervaren onder de statushouders. We zien hier hoe ervaringen omtrent opvang en integratie feedback kunnen geven op de functionaliteit van het beleid en waar mogelijk verbeterpunten liggen. Bovendien biedt het psychologische perspectief van ASW de mogelijkheid tot het geven van inzichten in de positieve effecten van cultural activities op het mentaal welzijn van de statushouder wat bijdraagt aan een meer solide theoretische fundering van het onderzoek.

7. Literatuur

7.1 Bibliografie Inleiding

ACVZ. (2013). "Verloren tijd": Advies over dagbesteding in de opvang voor vreemdelingen. Den Haag: ACVZ. Geraadpleegd via: <https://acvz.org/pubs/verloren-tijd/>

Binnenlands Bestuur. (2019). 'gemeenten moeten met de nieuwe inburgeringswet nu hun kans grijpen om het inburgeringsproces opnieuw vorm te geven'. [online] Beschikbaar via : <https://www.binnenlandsbestuur.nl/sociaal/kennispartners/radargroep/gemeenten-moeten-met-de-nieuwe-inburgeringswet-nu.9616589.lynkx> [Accessed 12 Oct. 2019].

Kennisplatform integratie & Samenleving (KIS). (2019). Monitor gemeentelijk beleid arbeidstoeleiding vluchtelingen 2019: Succes en stagnatie bij arbeidstoeleiding van statushouders. Divosa, KIS. Geraadpleegd via: <https://www.kis.nl/publicatie/monitor-gemeentelijk-beleid-arbeidstoeleiding-vluchtelingen-2019>

Koolmees, W. (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid) (2019, 15 januari). Tussenstand veranderopgave inburgering [Kamerbrief]. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/02/15/kamerbrief-tussenstand-veranderopgave-inburgerin>

Leerkes, A., Scholten, P (2019). Erasmus Universiteit Rotterdam: Faculteit der Sociale Wetenschappen. Landen in Nederland: de vluchtelingenstroom in integratieperspectief. [online] Rotterdam: Erasmus Universiteit, pp.1-7. Beschikbaar via: http://www.arjenleerkes.nl/Landen_in_Nederland_De_vluchtelingenstroom_in_integratieperspectief_-_final_februari_23.pdf [geraadpleegd op 1 Nov. 2019].

Ministerie van Sociale Zaken en werkgelegenheid. Participatiewet (2019). Den Haag. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0015703/2019-07-01>

Ministerie van Justitie en Veiligheid. Wet Centraal orgaan opvang Asielzoekers (wet COA) (2015). Den Haag. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0006685/2015-07-0>

Ministerie van Justitie en Veiligheid. Regeling verstrekkingen asielzoekers en andere categorieën vreemdelingen 2005 (2019). Den Haag. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0017959/2019-02-12>

SCP, WODC en WRR. (2015). Geen tijd verliezen: van opvang naar integratie van asielmigranten. Den Haag: WRR. Geraadpleegd via : <https://www.wrr.nl/publicaties/persberichten/2015/12/16/geen-tijd-te-verliezen-van-opvang-naar-integratie-van-asielmigranten>

7.2 Bibliografie Bestuurs- en Organisationswetenschappen

ACVZ. (2013). "Verloren tijd": Advies over dagbesteding in de opvang voor vreemdelingen. Den Haag: ACVZ. Geraadpleegd via: <https://acvz.org/pubs/verloren-tijd/>

Begeleiding naar werk. (2019). Geraadpleegd op 10 November 2019, URL: <https://www.vluchtelingenwerk.nl/wat-wij-doen/begeleiding-naar-werk>

Bekkers., V. (2012). Beleid in beweging. Achtergronden, benaderingen, fasen en aspecten van beleid in de publieke sector. 2de, herz. dr (2nd ed., pp. 19, 215-222, 336 en 350). Utrecht: Uitgeverij Lemma b.v.

Betrokken organisaties | www.coa.nl. (2019). Geraadpleegd op 1 November 2019, URL: <https://www.coa.nl/nl/asielopvang/hervestiging-vluchtelingen/betrokken-organisaties>

Bovens, M., Hart, P., Twist, M., Berg, C., Steen, M., & Tummers, L. (2012). Openbaar bestuur (8th ed. Pp: 43-45, 73-81, 129-166 en 235-260). Deventer: Wolter-Kluwer.

Centraal Orgaan opvang Asielzoekers. 'Toezichtsarrangement COA' , 2015. Document geraadpleegd via <https://www.coa.nl/nl/over-coa/organisatie/toezicht>

Derksen, W., & Schaap, L. (2015). Lokaal bestuur (7th ed., pp. 1-8, 17-21, 24-33, 93, 120-123, 137-146, 153-154.). Dordrecht: Convoy.

Divosa, Kennisplatform integratie & Samenleving. (2019). Monitor gemeentelijk beleid arbeidstoeleiding vluchtelingen 2019: Succes en stagnatie bij arbeidstoeleiding van statushouders.

Divosa, KIS. Geraadpleegd via: <https://www.kis.nl/publicatie/monitor-gemeentelijk-beleid-arbeidstoeleiding-vluchtelingen-2019>

Functioneel bestuur en functionele decentralisatie: de begrippen nader beschouwd - Nederlandse Grondwet. (2019). Geraadpleegd op 10 October 2019, URL:

https://www.denederlandsegrondwet.nl/id/vh4vamkbj4zw/functioneel_bestuur_en_functionele

Keten- en samenwerkingspartners | www.coa.nl. (2019). Geraadpleegd op 10 October 2019, URL:

<https://www.coa.nl/nl/over-coa/keten-en-samenwerkingspartners>

Koolmees, W. (2019, 15 januari). Tussenstand veranderopgave inburgering [Kamerbrief].

Geraadpleegd van

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/02/15/kamerbrief-tussenstand-veranderopgave-inburgering>

Lipsky, M. (2010). Street-level bureaucracy: Dilemmas of the individual in public service (2nd ed.). New York: Russell Sage Foundation.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Gemeentewet (2019). Den Haag. URL:

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0005416/2019-01-01>

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Kaderwet zelfstandig bestuursorgaan (2015). Den Haag. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0020495/2015-01-01>

Ministerie van Sociale Zaken en werkgelegenheid. Participatiewet (2019). Den Haag. URL:

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0015703/2019-07-01>

Ministerie van Justitie en Veiligheid. Vreemdelingenwet (2000). Den Haag. URL:

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0011823/2019-02-27>

Ministerie van Justitie en Veiligheid. Wet Centraal orgaan opvang Asielzoekers (wet COA) (2015). Den Haag. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0006685/2015-07-01>

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Wet arbeid Vreemdeling (Wav) (2018). Den Haag. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0007149/2018-01-01>

Ministerie van Justitie en Veiligheid. Regeling verstrekkingen asielzoekers en andere categorieën vreemdelingen 2005 (2019). Den Haag. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0017959/2019-02-12>

Organisaties en verantwoordelijkheden. (2019). Geraadpleegd op 1 November 2019, URL: <https://www.vluchtelingendata.nl/inzichten/organisaties-en-verantwoordelijkheden/>

Rijksoverheid.nl, 'Regeerakkoord vertrouwen in de toekomst', 4.6: Integratie. (2019). Geraadpleegd op 7 November 2019, URL: <https://www.rijksoverheid.nl/regering/regeerakkoord-vertrouwen-in-de-toekomst/4.-nederland-in-de-wereld/4.6-integratie>

SCP, WODC en WRR. (2015). Geen tijd verliezen: van opvang naar integratie van asielmigranten. Den Haag: WRR. Geraadpleegd via : <https://www.wrr.nl/publicaties/persberichten/2015/12/16/geen-tijd-te-verliezen-van-opvang-naar-integratie-van-asielmigranten>

Stone, D. (2012). Policy paradox (2nd ed., pp. 19-37, 289-311, 331-354). New York: W.W. Norton & Co.

Uaf.nl. (2019). Samenwerken met het UAF. Geraadpleegd op 1 November 2019, URL: <https://www.uaf.nl/partners/gemeente/samenwerken-met-het-uaf/>

UAF. Wat we doen. (2019). Geraadpleegd op 1 November 2019, URL: <https://www.uaf.nl/wat-we-doen/>

Wet COA, missie en visie | www.coa.nl. (2019). Retrieved 7 Oktober 2019, from <https://www.coa.nl/nl/over-coa/wet-coa-missie-en-visie>

7.3 Bibliografie Algemene Sociale Wetenschappen

American Psychiatric Association. (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.). Washington, DC: Author.

Bloemen, E., & van Beelen, N. (2016). Gezondheidszorg voor asielzoekers. *De Verpleegkundig Specialist*, 11(2), 4–7. <https://doi.org/10.1007/s40884-016-0015-y>

Carswell, K., Blackburn, P., & Barker, C. (2011). The relationship between trauma, post-migration problems and the psychological well-being of refugees and asylum seekers. *International Journal of Social Psychiatry*, 57(2), 107-119.

Centraal Orgaan Opvang Asielzoekers. (2019). Gezondheidszorg voor asielzoekers in Nederland. Geraadpleegd van <https://www.ggdghorkennisnet.nl/?file=46224&m=1552473761&action=file.download>

Fullilove, M. T. (1996). Psychiatric implications of displacement: Contributions from the psychology of place. *American Journal of Psychiatry*, 153, 12.

Hagerty, B. M., Lynch-Sauer, J., Patusky, K. L., Bouwsema, M., & Collier, P. (1992). Sense of belonging: A vital mental health concept. *Archives of psychiatric nursing*, 6(3), 172-177.

Huijnk, W., Dagevos, J., & Miltenburg, E. (2017). Een staalkaart van statushouders. *Mens en maatschappij*, 92(4), 359–394. <https://doi.org/10.5117/MEM2017.4.HUIJ>

Labyrinth onderzoek en advies. (2016). eindrapportage-onderzoek-asielzoekers-statushouders-vrijwilligerswerk. Geraadpleegd van <file:///C:/Users/ejmou/Downloads/eindrapportage-onderzoek-asielzoekers-statushouders-vrijwilligerswerk.pdf>

McColl, H., McKenzie, K., & Bhui, K. (2008). Mental healthcare of asylum-seekers and refugees. *Advances in Psychiatric Treatment*, 14(6), 452-459.

Pharos. (z.d.). Gezondheidszorg voor asielzoekers in Nederland. Geraadpleegd van <https://www.pharos.nl/factsheets/asielzoekers-en-gezondheidszorg/>

Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu. (2014). Gezondheid en Maatschappelijke Participatie. Geraadpleegd van <https://www.rivm.nl/bibliotheek/rapporten/010003001.pdf>
Rijksoverheid. (2018, 20 augustus). Wanneer krijgt iemand asiel in Nederland? Geraadpleegd op 24 oktober 2019, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/immigratie/vraag-en-antwoord/wanneer-kan-ik-asiel-aanvragen-in-nederland>

Silove, D., Sinnerbrink, I., Field, A., Manicavasagar, V., & Steel, Z. (1997). Anxiety, depression and PTSD in asylum-seekers: associations with pre-migration trauma and post-migration stressors. *The British Journal of Psychiatry*, 170(4), 351-357.

Sociaal Cultureel Planbureau 2019. (2019). opnieuw beginnen. Geraadpleegd van <file:///C:/Users/ejmou/Downloads/Opnieuw%20beginnen.>

7.4 Bibliografie Culturele Antropologie

Aylesworth, S. L., & Ossorio, P. G., (1983). Cultural Displacement and its Effects, 45-93.

Baily, J., & Collyer, M. (2006). Introduction: Music and Migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 32(2), 167–182. doi: 10.1080/13691830500487266

De Vrolijkheid. (2017). Kunst en Netwerk: met en voor jonge AZC bewoners. Strategisch meerjarenplan 2017-2020.

Dialogue Society. (2014). Workshop proceedings: sense of belonging in a diverse Britain. London.

Hagerty, B. M., Lynch-Sauer, J., Patusky, K. L., Bouwsema, M., & Collier, P. (1992). Sense of belonging: A vital mental health concept. *Archives of psychiatric nursing*, 6(3), 172-177.

Lewis, Hannah. "Music, Dancing and Clothing as Belonging and Freedom among People Seeking Asylum in the UK." *Leisure Studies* 34, no. 1 (2014): 42-58.
doi:10.1080/02614367.2014.966744.

Lubkemann, S. C. 2008. Culture in chaos : an anthropology of the social condition in war.

Malkki, L. 1992. National Geographic: The Rooting of Peoples and the Territorialization of

National Identity among Scholars and Refugees. *Cultural Anthropology*, 7(1), 24-44.

Marsh, K. (2016). Creating bridges: music, play and well-being in the lives of refugee and immigrant children and young people. *Music Education Research*, 19(1), 60–73. doi: 10.1080/14613808.2016.1189525

Rast, M. C., & Ghorashi, H. (2018). Dancing with ‘The Other’: Challenges and Opportunities of Deepening Democracy through Participatory Spaces for Refugees. *Social Inclusion*, 6(1), 188. doi: 10.17645/si.v6i1.1300

Rengers, N., & Geerlings, P., Cortooms, R. (2015). Meedoen: Een onderzoek naar participatie, welbevinden en begeleiding van hervestigde vluchtelingen. *Centraal Orgaan opvang asielzoekers*, 31-38

Spicer, N. (2008). Places of Exclusion and Inclusion: Asylum-Seeker and Refugee Experiences of Neighbourhoods in the UK. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34(3), 491–510. doi: 10.1080/13691830701880350

Sturing, M., van Zaanen, R. (2019). *Thuis door Muziek: De rol van muziek op sense of home bij vluchtelingen in Nederland*, Universiteit Utrecht.

Vasta, E. (2007). From ethnic minorities to ethnic majority policy: Multiculturalism and the shift to assimilationism in the Netherlands. *Ethnic and Racial Studies*, 30(5), 713–740. doi: 10.1080/01419870701491770

Wrr. (2001). *Nederland als immigratiesamenleving*. doi: 10.26530/oopen_439748

7.5 Bibliografie Integratie

Bibliografie Integratie*

Repko, A. and Szostak, R. (2017). *Interdisciplinary research*. 3rd ed. Los Angeles, Calif: Sage, pp: 259-409.

*de andere bronnen die in de integratie gebruikt werden, kwamen vanuit de literatuur van de disciplines en zijn al per discipline hierboven genoemd.